

T.C. SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
BAŞAKŞEHİR ÇAM VE SAKURA ŞEHİR HASTANESİ
AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

16-36 AY ARASI ÇOCUKLARDA EKİRAN
MARUZİYETİNİN DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Ceren KEBİR

(TIPTA UZMANLIK TEZİ)

İSTANBUL/2023

T.C. SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
BAŞAKŞEHİR ÇAM VE SAKURA ŞEHİR HASTANESİ
AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

16-36 AY ARASI ÇOCUKLARDA EKРАН
MARUZİYETİNİN DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Ceren KEBİR

Tez Danıőmanı: Doç. Dr. Hilal ÖZKAYA

(TIPTA UZMANLIK TEZİ)

İSTANBUL/2023

TEŞEKKÜR

Yolunda yürümekten asla vazgeçmeyeceğim, ışııyla hayatıma önderlik eden büyük lider Mustafa Kemal ATATÜRK'e,

Hekimlik mesleğini bana öğreten ve sevdiren, mezunu olmaktan her zaman gurur duyduğum Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin tüm değerli hocalarına,

Aile hekimliği uzmanlık eğitimimin iki yılını geçirdiğim ve çalışmaktan büyük mutluluk duyduğum Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. Seçil Arıcı'ya ve Prof. Dr. Mustafa Reşat Dabak'a, uzmanlarıma ve asistan arkadaşlarıma,

Uzmanlık eğitimimin son yılında beni kliniğine kabul eden, asistanlık ve tez sürecimde desteklerini esirgemeyen değerli tez danışmanım Doç. Dr. Hilal Özkaya'ya,

Doğduğum günden beri ellerimi bırakmayan, başarılarımin arkasındaki kahramanlarım canım annem Meryem Akcan ve babam Fatin Rüştü Akcan'a,

Pes ettiğim her anda varlığıyla bana güç veren, bütün güzel ve zor günleri birlikte geçirdiğimiz, iyi ki var dediğim biricik hayat arkadaşım Mehmet Uğur Kebir'e,

Bana kardeş ve abla olmayı öğreten, üç kız kardeş olmanın tadına vardığım, her zaman yanımda olan biricik ablam Mediha Kürklü ve kız kardeşim Gökçen Uğuz'a,

Ve son olarak tez konum için bana ilham olan, son 3 yıldır hayatıma ve benliğime yeni bir anlam katan, ailemizin neşe ve huzur kaynağı, anneliği ve doktorluğu bana gerçek anlamıyla öğreten canım kızım Defne'me

Sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	x
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. DİLİN TANIMI, DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ	4
2.1.1. Dil Kazanımı ile İlgili Kuramlar	4
2.1.2. Dil ve Konuşma Gelişim Basamakları	5
2.1.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	8
2.1.4. Dil Gelişim Bozuklukları.....	10
2.2. MEDYA.....	12
2.2.1. Tanımı ve Çeşitleri	12
2.2.2. Medya ve Çocuk.....	13
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	15
3.1. ARAŞTIRMA TÜRÜ	15
3.2. HASTA POPÜLASYONU.....	15
3.3. VERİLERİN TOPLANMA ARAÇLARI.....	16
3.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu ve Anket.....	16
3.3.2. Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri-II (TİGE-II).....	16
3.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZ	17
4. BULGULAR.....	17
4.1. VAKALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	17
4.2. EBEVYENLERİN VE ÇOCUKLARIN EKRAN KULLANIM ÖZELLİKLERİ.....	19
4.3. ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERİN “ÇOCUĞUNUZ EKRANLA TANIŞTI MI?” SORUSUNA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI	20
4.4. ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERİN “ÇOCUĞUN EKRAN KULLANIM SÜRESİ BİR GÜNDE NE KADARDIR?” SORUSUNA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI	22
4.5. KATILIMCILARIN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT KORELASYON ANALİZİ SONUÇLARI	23
4.6. TİGE-II ALINAN PUANLARA AİT BETİMSEL İSTATİSTİKLER.....	24
4.7. TİGE-II ALT BOYUT PUANLARININ CİNSİYET İLE İLİŞKİSİ.....	25

4.8. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ ANNE YAŞI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	26
4.9. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ ANNE EĞİTİM DURUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	27
4.10. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ BABA YAŞI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	28
4.11. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ BABA EĞİTİM DURUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	29
4.12. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ AİLENİN GELİR DURUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	30
4.13. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUNUZ EKLANLA TANIŞTI MI?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	31
4.14. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUNUZ EKLAN İLE KAÇ AYLIKKEN TANIŞTI?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI (N=80) ..	32
4.15. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUN EKLAN KULLANIM SÜRESİ 1 GÜNDE NE KADARDIR?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	33
4.16. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUN EKLAN KULLANIM SÜRESİNDE KISITLAMA VAR MI?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	34
4.17. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUN EKLAN İÇERİĞİ AİLE TARAFINDAN DENETLENİYOR MU?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	35
4.18. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ANNENİN GÜNLÜK EKLAN KULLANIM SÜRESİ” AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	36
4.19. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “BABANIN GÜNLÜK EKLAN KULLANIM SÜRESİ” AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	37
4.20. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUK OKUL ÖNCESİ EĞİTİME (KREŞ, ANAOKULU, OYUN GRUBU VS.) GİDİYOR MU?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	37
5. TARTIŞMA	39
6. SONUÇ.....	45
7. KAYNAKÇA.....	47

KISALTMALAR

AAP	: American Academy of Pediatrics
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DLT	: Descoeudres'in Lügatçe Testi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DVD	: Digital Versatile Disc
GDB	: Gelişimsel Dil Bozukluğu
LDT	: Lügatçe ve Dil Testi
MAX	: Maximum
MIN	: Minimum
MBCDI	: MacArthur-Bates Communicative Development Inventory
OSU	: Ortalama Sözce Uzunluğu
ORT	: Ortalama
PRKT	: Peabody Resim-Kelime Testi
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SBÜ	: Sağlık Bilimleri Üniversitesi
SPSS 25.0	: Statistical Package for the Social Sciences
SS	: Standart Sapma
TDK	: Türk Dil Kurumu
TELD-3	: Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi
TIGE-II	: Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri- II
TV	: Televizyon

TABLO LİSTESİ

Tablo 4. 1: Katılımcılar ile İlgili Sosyodemografik Veriler (n=90)	18
Tablo 4. 2: Ebeveynlerin ve Çocukların Ekran Kullanımı ile İlgili Veriler (n=90)	19
Tablo 4. 3: Çeşitli Değişkenlerin “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” Sorusuna Göre Karşılaştırılması.....	21
Tablo 4. 4: Çeşitli Değişkenlerin “Çocuğun ekran kullanım süresi bir günde ne kadardır?” Sorusuna Göre Karşılaştırılması	22
Tablo 4. 5: Katılımcıların Çeşitli Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	24
Tablo 4. 6: TIGE-II Alınan Puanlara Ait Betimsel İstatistikler	24
Tablo 4. 7: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması	25
Tablo 4. 8: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Anne Yaşı Açısından Karşılaştırılması	26
Tablo 4. 9: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Anne Eğitim Durumu Açısından Karşılaştırılması	27
Tablo 4. 10: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Baba Yaşı Açısından Karşılaştırılması	28
Tablo 4. 11: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Baba Eğitim Durumu Açısından Karşılaştırılması	29
Tablo 4. 12: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Ailenin Gelir Durumu Açısından Karşılaştırılması	30
Tablo 4. 13: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğunuz ekranla tanıştı	

mı?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması	31
Tablo 4. 14: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğunuz ekran ile kaç aylıkken tanıştı?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması (n=80)	32
Tablo 4. 15: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğun ekran kullanım süresi 1 günde ne kadardır?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması	33
Tablo 4. 16: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğun ekran kullanım süresinde kısıtlama var mı?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması	34
Tablo 4. 17: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğun ekran içeriği aile tarafından denetleniyor mu?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması	35
Tablo 4. 18: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Annenin günlük ekran kullanım süresi” Açısından Karşılaştırılması	36
Tablo 4. 19: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Babanın günlük ekran kullanım süresi” Açısından Karşılaştırılması	37
Tablo 4. 20: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuk okul öncesi eğitime (kreş, anaokulu, oyun grubu vs.) gidiyor mu?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması	38

ÖZET

AMAÇ: Dijital ekran kullanımı, teknolojinin ilerlemesi ile hızla artmaktadır ve dijital ekran doğumdan itibaren çocukların da hayatının bir parçası haline gelmektedir. Çocuklarda dijital ekran maruziyetinin kısa ve uzun vadeli etkileri konusunda birçok araştırma yapılmaya devam etmektedir. Çalışmamızda, 16-36 ay arası çocuklarda dijital ekran maruziyetinin dil ve konuşma gelişimi üzerindeki etkisinin sosyodemografik veriler ve Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri-II (TİGE-II) ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM: Çalışmamız Ekim-Aralık 2022 tarihleri arasında yürütülen tanımlayıcı tipte kesitsel bir araştırmadır. Araştırmanın evreni 2 aylık periyotta Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğine başvuran ve Genel Çocuk Servislerinde yatan 200 hastadan, 16-36 ay aralığında olup dil ve konuşma gelişimini etkileyecek herhangi bir hastalığı olmayan hastalardan oluşmaktadır. Çalışma için örneklem büyüklüğü; referans makaleden yola çıkılarak, 0.05 yanılğı, 0.95 güven aralığında güç analizi ile 90 hasta olarak hesaplanmıştır. Basit tesadüfi örneklem seçim yöntemi kullanıldı. Çalışma için etik kurul izni ve idari izinleri alındı. İstanbul Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği Genel Çocuk Servislerinde yatan, 16-36 ay yaş aralığında olup dil ve konuşma gelişimini etkileyecek herhangi bir hastalığı olmayan çocuklardan, çalışmaya katılma kriterlerini karşılayanların anne veya babalarından tarafımızca oluşturulan toplam 25 sorudan oluşan Sosyodemografik Veri Formu ve 2 ana bölüm ,9 alt bölümden oluşan Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri-II' yi doldurmaları istendi. Çalışma anketi ve TİGE-II, tarafımızca katılımcılarla yüz yüze dolduruldu.

Çalışmada veri analizi için SPSS 25.0 (SPSS Inc., Chicago, Illinois, ABD) paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik bilgilerine ve çeşitli değişkenlerine dair tanımlayıcı veriler frekans (N ve %) tabloları şeklinde verilmiştir. Sürekli değişkenler ise Ort. $\pm$ SS şeklinde verilmiştir. Çalışmanın ölçek alt boyut puanları normallik varsayımları açısından incelendiğinde normal dağılım göstermediği belirlenmiştir (Kolmogorov-Smirnov değerleri $p < 0.05$). Bundan dolayı normal dağılım göstermeyen ölçek alt boyut puanları ile katılımcıların sosyodemografik verileri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek üzere

nonparametrik testler uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı fark çıkması durumunda, Post-Hoc testlerinden Games-Howell testi kullanılmıştır. Ölçek alt boyut puanları ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için spearman korelasyon analizi yapılmıştır. $p<0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR: 1 Ekim- 1 Aralık 2022 tarihleri arasında Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği Genel Çocuk Servislerinde yatan 90 çocuğun ailesi ile yüz yüze görüşme yöntemiyle tarafımızca oluşturulan anket ve TİGE-II formu dolduruldu. Ankette çocuğun yaşı, cinsiyeti, aileyle ilgili sosyodemografik bilgiler ve çocuk ve ebeveynlerin ekran kullanım durumlarına ait sorular soruldu. Katılımcıların, %58,9'u erkek, %41,1'i kızdı. Annelerin %61,1'i ev hanımıydı. Baba mesleğinin %42,2 işçi olduğu ve ailelerin %50,0'ının aile gelir durumunun orta düzey olduğu belirlenmiştir. Çocukların %88,9'unun ekranla tanıştığı, %66,3'ünün 0-12 ay arasındayken ekranla tanıştığı, %55,0'ının 1 günde 1 saatten fazla ekran kullanım süresi olduğu ve %58,8'inin en çok televizyon ekranı tercih ettiği belirlenmiştir. Ayrıca çocukların %83,3'ünün okul öncesi eğitime gitmediği belirlenmiştir. Annesi çalışan çocukların ekran kullanım süresi anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($p=0.031$). Anne eğitim seviyesi lisans ve üstü olan çocukların ekran kullanım süreleri anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($p=0.003$). Benzer şekilde baba eğitim seviyesi lisans ve üstü olan çocukların da ekran kullanım süreleri anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($p=0.030$). TİGE-II ölçeği alt boyutlarından Söylenen sözcük puanı ($Z=-1,984$ $p=0.047$), Ortalama sözce uzunluğu puanı ($Z=-2,096$ $p=0.036$), Durum ekleri puanı ($Z=-2,218$ $p=0.027$) ile “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” sorusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ekranla tanışmayan çocukların tanışanlara kıyasla Söylenen sözcük puanı, Ortalama sözce uzunluğu puanı ve Durum ekleri puanı daha yüksek bulunmuştur. TİGE-II ölçeği alt boyutlarından Söylenen sözcük puanı ($Z=-3,215$ $p=0.001$), Sözcük kullanım puanı ($Z=-2,618$ $p=0.009$), Sözcük eki puanı ($Z=-2,391$ $p=0.017$), Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı ($Z=-2,395$ $p=0.017$), Ortalama sözce uzunluğu puanı ($Z=-3,261$ $p=0.001$), Durum ekleri puanı ($Z=-3,754$ $p<0.001$), Fiil ekleri puanı ($Z=-2,920$ $p=0.003$) ve Karışık cümle yapısı puanı ($Z=-2,493$ $p=0.013$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ekranla 13-24 aylıkken tanışan çocukların 0-12 ay tanışan çocuklara kıyasla Söylenen sözcük puanı, Sözcük kullanım puanı, Sözcük eki puanı, Birden fazla

sözcüğü cümle içinde kullanma puanı, Ortalama sözce uzunluğu puanı, Durum ekleri puanı, Fiil ekleri puanı ve Karışık cümle yapısı puanı daha yüksek bulunmuştur.

SONUÇ: Çalışmamızın sonucunda erken çocukluk döneminde ekran kullanım sıklığının yüksek olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin, çocuklarda ekran kullanımının zararlı olduğunu düşünmelerine rağmen ekran kullanımının giderek artan oranda ve daha küçük aylarda başladığı görülmüştür. Ebeveynlerin çoğunlukla çocuklarını oyalamak amacıyla yemek yedirirken, işleri olduğu zaman ya da ağladıkları zaman ekran vermeleri, çocuklarla olan iletişimi azaltmakta ve çocuklarda bilişsel ve gelişimsel problemlere neden olabilmektedir. Çalışmamızda da gördüğümüz şekilde ekran maruziyeti olan ve ekran maruziyetine başlangıç yaşı daha erken olan çocuklarda dil gelişimi anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur. Dil gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesi için ekran maruziyeti yegâne kriter olmamakla birlikte, ekran kullanımının çocuklarda kısa ve uzun vadede birçok zarara neden olabileceği düşünülmektedir. Biyopsikososyal yönden çocuk sağlığını korumada önemli yeri olan birinci basamak sağlık hizmetleri esnasında ekran maruziyetinin de sorgulanması ve bu konularda anne babalarda farkındalığın oluşmasına katkı sağlanması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: çocuk, dil gelişimi, ekran, televizyon, TIGE-II

ABSTRACT

AIM: The use of digital screens is increasing rapidly with the advancement of technology and the digital screen becomes a part of children's lives from birth. Much research continues to be conducted on the short- and long-term effects of digital screen exposure in children. In our study, it was aimed to evaluate the effect of digital screen exposure on language and speech development in children aged 16-36 months with sociodemographic data and Turkish Communication Development Inventory- II (TIGE-II).

MATERIALS AND METHODS: Our study is a descriptive cross-sectional study conducted between October and December 2022. The population of the study consisted of 200 patients who applied to the Pediatrics Clinic in a 2-month period and were hospitalized in the General Pediatric Services, and patients aged 16-36 months who did not have any disease that would affect language and speech development. Sample size for the study; Based on the reference article, it was calculated as 90 patients by power analysis at 0.05 error, 0.95 confidence interval. Simple random sampling method was used. All children who were eligible for the study were included in the study after obtaining consent from their parents. Ethics committee permission and administrative permissions were obtained for the study. Parents of children aged 16-36 months who are hospitalized in Istanbul Basaksehir Cam and Sakura City Hospital Child Health and Diseases Clinic General Child Services and do not have any disease that may affect language and speech development Sociodemographic Data Form consisting of 25 questions in total and Turkish Communication Development Inventory-II consisting of 2 main sections and 9 subsections they were asked to fill in. The study questionnaire and TIGE-II were filled in face to face by the participants.

SPSS 25.0 (SPSS Inc., Chicago, Illinois, USA) package program was used for data analysis in the study. Descriptive data on the sociodemographic information and various variables of the participants are given in the form of frequency (N and %) tables. Continuous variables are given as mean + standard deviation. When the scale sub-dimension scores of the study were examined in terms of normality assumptions, it was determined that they did not show normal distribution (Kolmogorov-Smirnov values ($p < 0.05$)). Therefore, which are nonparametric tests, were applied to determine

whether there was a significant difference between the sub-dimension scores of the scale that did not show normal distribution and the sociodemographic data of the participants. In case of significant difference between the groups, the Games-Howell test, one of the Post-Hoc tests, was used. Spearman correlation analysis was performed to determine the relationships between the scale sub-dimension scores and various variables. $p < 0.05$ was considered statistically significant.

RESULTS: Between October 1 and December 1, 2022, the questionnaire and TIGE-II form created by us through face-to-face interviews with the families of 90 children hospitalized in Basakşehir Cam and Sakura City Hospital Child Health and Diseases Clinic General Pediatric Services were filled. In the questionnaire, questions were asked about the child's age, gender, sociodemographic information about the family, and the screen use status of the child and parents. Of the participants, 58.9% were male and 41.1% were female. 61.1% of the mothers were housewives. It was determined that the father's occupation was 42.2% and the family income level of 50.0% of the families was medium. 88.9% of the children were acquainted with the screen, 66.3% of them met the screen when they were between 0-12 months, 55.0% of them had more than 1 hour of screen use in a day, and 58.8% of them were mostly screened. determined to be preferred. In addition, it was determined that 83.3% of the children did not attend pre-school education. Screen use time was found to be significantly less in children whose mothers were working ($p = 0.031$). Screen usage time was found to be significantly less in children whose mothers had a bachelor's degree or higher education level ($p = 0.003$). Similarly, screen use times of children with a father's education level of undergraduate and higher were found to be significantly less ($p = 0.030$). Spoken word score ($Z = -1.984$ $p = 0.047$), mean utterance length score ($Z = -2.096$ $p = 0.036$), case suffixes score ($Z = -2.218$ $p = 0.027$), which are sub-dimensions of TIGE-II scale "Is your child acquainted with the screen?" there was a statistically significant difference between the questions. Spoken word score, Average utterance length score and Situation suffix scores were found to be higher in children who were not acquainted with the screen compared to those who did. Spoken word score ($Z = -3.215$ $p = 0.001$), Word usage score ($Z = -2.618$ $p = 0.009$), Word suffix score ($Z = -2.391$ $p = 0.017$), Multiple words in a sentence from TIGE-II scale sub-dimensions using score ($Z = -2.395$ $p = 0.017$), Average utterance length score ($Z = -3.261$ $p = 0.001$), Case suffixes score ($Z = -3.754$ $p < 0.001$), Verb suffixes score ($Z = -2.920$ $p = 0.003$) and Mixed sentence structure score ($Z = -2.493$ $p = 0.013$), a

statistically significant difference was found. Spoken word score, Word usage score, Word suffix score, Using more than one word in a sentence score, Average utterance length score, Case suffixes score, Verb suffixes score, and Mixed sentence structure compared to children who were introduced to the screen at 13-24 months of age compared to children who were introduced to the screen at 0-12 months. score was higher.

CONCLUSION: As a result of our study, it was observed that the frequency of screen use in early childhood is high. Although parents thought that screen use in children was harmful, it was observed that screen use began to occur at an increasing rate and in younger months. While parents often make their children eat to keep them entertained, screen when they have work or when they cry, reduces communication with children and may cause cognitive and developmental problems in children. As we have seen in our study, language development was found to be significantly lower in children with screen exposure and younger age at onset of screen exposure. Although screen exposure is not the only criterion for negatively affecting language development, it is thought that screen use may cause many harms in children in the short and long term. It is important to question screen exposure during primary health care services, which have an important place in protecting child health from the biopsychosocial aspect, and to contribute to the creation of awareness in parents on these issues.

Keywords: child, language development, screen, television, TIGE-II

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Bebeklik ve erken çocukluk dönemi, yani insan yaşamının ilk yılları, beyin gelişiminin en duyarlı olduğu dönemdir. İnsanların sahip olduğu duyu, motor, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal yapıların oluşup geliştiği bebeklik ve erken çocukluk dönemi pek çok değişimden etkilenmektedir (1). Bu dönemde, çocuğun beyni, her zamankinden daha hızlı bir şekilde gelişmektedir. 3 yaşına kadar insan beyninin yaklaşık %80'i oluşmaktadır (2). Beyin gelişimi genetik belirleyiciler, çevresel faktörler, beslenme, uyarıların etkileşimi ve daha birçok etken aracılığıyla gerçekleşmektedir (1).

Dil gelişimi seslerin, sayıların, sözcüklerin, simgelerin kazanılması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını içeren, doğuştan var olan kabiliyetler ile çevresel faktörlerden etkilenen karmaşık bir süreçtir. Dil gelişimi anne karnında başlayıp ömür boyu devam etmektedir. Konuşma ve dil gelişiminin en fazla olduğu dönem bebeklik ve erken çocukluk dönemi adını verdiğimiz yaşamın ilk üç yılıdır. Bu dönem beyinde de gelişim ve olgunlaşmanın en yoğun olarak yaşandığı dönemdir (3).

Medya, her türlü yazılı, basılı, sözlü görsel metin ve imgeleri içeren iletişim araçlarını kapsayan bir kavramdır. Günümüzde teknolojik gelişmelerin artması ile “yeni medya” kavramı ortaya çıkmıştır. Teknolojideki hızlı gelişmeler ile medya araçları ve daha çok olarak da internet kullanımı gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Günümüzde internet ve yeni medyanın iletişim, bilgilendirme ve eğlence ve daha birçok konulardaki rolü çoğu kitle tarafından benimsenmiştir. Benzer şekilde çocuklar için de internet, televizyon, cep telefonları ve benzeri araçlar gündelik hayatın vazgeçilmez bir ögesi olmaya başlamıştır (4).

İki yaşından önce çocuklar, başarılı bir olgunlaşma için güvenilir bakıcılarla uygulamalı keşif ve sosyal etkileşim gerektiren bilişsel, dil, duyu-motor ve sosyal-duygusal beceriler geliştirmeye devam ederler. Nüfusa dayalı araştırmalar, erken çocukluk döneminde aşırı televizyon (TV) izleme ile bilişsel, dil ve sosyal/duygusal gecikmeler arasındaki ilişkileri göstermeye devam etmektedir. Bu sonuçlar için olası mekanizmalar, uygunsuz, yetişkinlere yönelik içeriğin, TV açıkken ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimde azalmanın ve yüksek medya kullanımına sahip evlerde daha zayıf aile işleyişinin etkilerini içerir (8).

Hem ön plandaki hem de arka plandaki medya maruziyetinin çocuklar üzerinde negatif etkileri olma ihtimali yüksek olup, özellikle iki yaşından küçük olan çocuklarda bilinen pozitif etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) iki yaş altındaki çocuklarda medya maruziyeti olmamasını önermektedir ve erken çocukluk dönemindeki medya maruziyetinin uzun dönem sonuçlarının araştırılmasını tavsiye etmektedir (5, 6). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) de benzer şekilde 1 yaşın altındaki çocukların ekran maruziyetinin hiç olmaması gerektiğini önemle belirtmektedir (7).

AAP, 2010 yılındaki ulusal raporunda, iki yaşından küçük çocukların ve bebeklerin yaklaşık üçte ikisinin bir günde ortalama bir buçuk saat televizyon izlediğini ortaya çıkarmıştır. AAP, medya ile geçirilen zamanın genellikle yaratıcı, aktif ve sosyal faaliyetlere katılımın yerini aldığını belirtmiştir. Artan miktarda araştırma, bebeklerin ve küçük çocukların, sağlıklı beyin gelişimi için ebeveynleri ve diğer düzenli bakıcılarıyla doğrudan etkileşime kritik bir ihtiyaç duyduklarını göstermiştir (5).

1999'dan beri devam eden üç çalışma, 8 ila 16 aylık çocuklarda yoğun televizyon kullanımının dil gelişimi üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Kısa vadede, daha fazla televizyon veya video izleyen iki yaşından küçük çocukların ifade dillerinde gecikmeler, bir yaşından küçük ve çok televizyon izleyen ve tek başına izleyen çocukların dil gecikmesi yaşama ihtimalleri önemli ölçüde yüksek bulunmuştur. Dil becerileri üzerindeki uzun vadeli etkiler bilinmemekle birlikte, kısa vadeli etkilerin kanıtları endişe vericidir (6).

Gerçekleştirilen bir boylamsal çalışma, şimdiye kadar, iki yaşından küçük televizyon izleyen çocukların, iki yaşına kadar izlemeyen akranlarına kıyasla bilişsel gelişimlerinde istatistiksel bir gelişme olmadığını bulmuştur. Bebekler için eğitim programlarının, açık veya örtük pazarlama iddialarına rağmen, bu programlardan gerçekten bir şeyler öğrenip öğrenmedikleri şüphelidir (6). Bu araştırmalara rağmen; günümüzde iki yaş altı çocuklarda dijital ekran maruziyeti giderek artmaktadır. Bu araçların kullanımının artmasıyla birlikte çocuklarda uyku bozuklukları, dikkat eksikliği, otizm spektrum bozuklukları, dil gelişim bozuklukları, görme bozuklukları, obezite ve diğer sağlık sorunlarında artış riski söz konusudur.

Çocuklarda dijital ekran maruziyetinin kısa ve uzun vadede yol açabileceği

sağlık problemleri araştırılmaya devam etmektedir. Dijital ekran maruziyetinin olası zararları bilinmesine rağmen ekran kullanım sıklığının ve ekran bağımlılığının arttığı gözlenmektedir. Bebeklik ve erken çocukluk dönemindeki ekran maruziyetinin dil ve konuşma gelişimi üzerine de olumsuz etkileri olduğuna dair çalışmalar mevcuttur. Araştırmamızda; 16-36 ay yaş aralığında olan çocukların ekran kullanım süresi hakkında veri elde edilmesi, dijital ekran ve medya maruziyetinin, bazı ailesel sosyodemografik faktörlerle ilişkisi ve erken dönem çocuklukta dil ve konuşma gelişimi üzerinde etkisi olup olmadığına dair bulgular elde edilmesi planlandı.

Araştırmamızda elde edilecek sonuçlarla; erken dönem çocuklukta dijital ekran maruziyetinin sıklığı, ailesel bazı faktörlerle ilişkisi, ekran maruziyeti olan çocukların dil gelişiminin, ekran maruziyeti olmayan çocuklarla arasında fark olup olmadığı, ekran kullanım süresinin dil gelişimi üzerinde etkisi olup olmadığı konusunda veriler elde ederek literatüre fayda sağlanması amaçlanmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. DİLİN TANIMI, DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ

Dil, anlam, üretim ve kullanımdaki özellikleriyle sadece insanlarda bulunan bir yetenektir. İnsanın iletişimi, diğer canlılarda olan iletişim şekillerinden oldukça farklıdır. Hayvan türlerinin de sesler üreterek ve beden hareketlerinin yardımıyla birbirleri ile iletişim kurduğu bilinmektedir ancak, insan dışındaki canlıların hiçbiri çıkardığı sesleri insan dilindeki gibi açık, üretken ve yaratıcı bir sistem durumuna getirememiştir (72). Dilin iki temel bileşeni bulunmaktadır:

Reseptif Dil (Alıcı Dil, Anlama Dili): Sözel uyarıların, işitsel-algısal süreçlerden geçip duyu-sinir ağı ile anlaşılması olarak tanımlanmaktadır (73,74,75).

Ekspresif Dil (Anlatım Dili, İfade Edici Dil): Duyu ve motor işlevler (nefes alma, ses çıkarma, titreşim, söyleyiş mekanizmaları gibi) ile zihinsel kavramın bir ses imgesi aracılığıyla ifade edilmesi olarak tanımlanır (73,74,75).

2.1.1. Dil Kazanımı ile İlgili Kuramlar

Bebeklik ve erken çocukluktaki dil gelişimi çeşitli kuramlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Dil kazanımı ile ilgili başlıca kuramlar şunlardır:

Davranışçı Kuram (Öğrenme Kuramı): Bu kuramın ana varsayımı çocukların dil kazanımında biyolojik yapının en az role sahip olduğudur. Bu kurama göre çocuğun dil öğrenmesindeki temel etken çocuğun çevresidir. Bu kuram dil öğrenilmesinde taklitlerin, alıştırma ve pekiştirmenin ön planda olduğunu vurgulamaktadır (29). Bu kurama göre bebekler, sesleri tekrar ederek dili öğrenirler ve dil gelişimi “taklit” yolu ile olmaktadır. Pekiştirilen sesler öğrenilirken, pekiştirilmeyen sesler ise kaybolmaktadır (10). Bu kuram bebeğin çevresindeki sesleri taklit etmesi ve erişkinlerin bebekle karşılıklı etkileşim kurarak bebeğin çıkardığı sesleri desteklemeleri ve pekiştirmeleri üzerinde durmaktadır (9). Anne veya bakım veren kişilerin çocuğa vermiş oldukları tepkiler zaman geçtikçe çocuk tarafından dile dönüştürülür ve konuşma zamanla pekiştirilir (15).

Biyolojik (Psikolinguistik) Kuram (Üretme Kuramı): Dilbilimci Chomsky’nin etkisiyle psikologlar tarafından dil öğrenmeyle ilgili psikolinguistik kuram geliştirilmiştir (Dodd ve White 1880). Chomsky ve Lenneberg bu kuramın

tanınan savunucularındandır (29). Chomsky'nin kuramı oldukça önemli ve ilgi çekici bir kuramdır (10,28). Bu kuram insanların dil geliştirebilmesi için özel bir mekanizma ile doğduklarını savunur. Bu kurama göre çocukların hepsi aynı basamaklardan geçerler ve biyolojik olarak belli bir seviyeye geldikleri zaman da konuşmaya başlarlar (10,15). Hatta bu kuram çocuğun doğumdan itibaren bütün dilleri konuşma yeteneğine sahip olduğunu, ancak ebeveynlerinin ana dili öğrenmesi için çocuğu zorladıklarını, bu yüzden de çocuğu kendi ana dilini öğrenmeye yönettiklerini belirtmektedir (10). Bu kuramda beyin gelişiminin önemi vurgulanmakta, dilin öğrenilmesinde kritik evreler bulunduğu dikkat çekilmekte ve zihinsel gelişim ve olgunlaşmanın dil kazanımındaki en önemli faktör olduğu üzerinde durulmaktadır (9).

Sosyal Etkileşim Kuramı: Bu kuram dil kazanımını taklit etme veya model alma ile bağdaştırmaktadır. Bu kuramda dil gelişiminin kültürel ve sosyal çevreden etkilendiği üzerinde durulmaktadır (9, 15).

2.1.2. Dil ve Konuşma Gelişim Basamakları

Dil gelişimi seslerin, sayıların, sözcüklerin, simgelerin kazanılması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını içeren, doğuştan var olan kabiliyetler ile çevresel faktörlerden etkilenen karmaşık bir süreçtir. (3). Yenidoğan bir bebeğin sese tepki vermesi, dil gelişiminin anne karnında, bebeğin anne sesini duyması ile başladığını düşündürmektedir (11). Bebekler henüz anne karnındayken, annesinin sesini ve konuşmadaki vurgularını algılayabilmekte ve doğduktan sonra da konuşulan dili, aynı çevrede kolayca öğrenebilmektedir (15).

Dil gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç olmakla beraber dil ve konuşma gelişiminin en fazla olduğu dönem bebeklik ve erken çocukluk dönemi adını verdiğimiz yaşamın ilk üç yılıdır (3). Erken çocukluk döneminin dilin kazanılmasındaki önemi ve herhangi bir nedenle dil gelişiminde aksaklıkların olmasının, yaşam boyu etkiler oluşturabileceği dilbilimciler tarafından belirtilmektedir (10). Dil, çocuğun öğrenmesinde oldukça önemli bir faktördür. Bu nedenle çocuğun dil gelişimine okul öncesi yıllarda önem verilmesi ve dil gelişimini destekleyen ortam ve koşulların sağlanması gerekmektedir (10, 29).

Konuşmayı öğrenmek uzun ve karmaşık bir süreçtir. Bebekler dil öğrenmeye öncelikle çevresinde kullanılan dildeki sesleri öğrenerek başlamaktadırlar. Kabaca

ilk 3 ayda fonemler (konuşma sesleri), 3-9.aylarda morfemler (ses birleşimi, sözcük oluşturma), 9-18.aylarda sentaks (gramer, cümle oluşturma), 18-36.aylarda semantik (kelime ve cümlelerin anlamını kavrama) gelişimi olmaktadır. Zamanla prozodi (konuşmanın tonlama ve ritmi) ve pragmatik dil kullanımı (dilnin sosyal iletişim için etkin olarak kullanımı) gelişimleri gerçekleşmektedir (3, 10).

“İlk sözcük” aile tarafından iletişimin birinci basamağı olarak görülse de iletişim doğumla birlikte başlayan bir süreçtir (3). Bebekler, doğumdan sonraki ilk haftalarda esnemeyi, homurtuyu, hışırtıyı, horultuyu andıran sesleri çıkarır (28). Yaklaşık 3 aylıkken konuşmaya yanıtları gülümsemeyken, 4 aylıkken seslere ses çıkarma şeklinde iletişim kurmaya devam ederler (3). Zamanla bebeklerin sesleri daha vurgulu bir şekilde olmaya başlar (28). 8. aya kadar gerçek bir anlama söz konusu değil iken, 8.aydan itibaren kelime dizileri içinden sözcükleri ayırt etmeye başlarlar. 9 aylıktan itibaren ise alıcı sözcük dağarcığı hızla artmaya başlayan normal bir bebeğin, 15.aya geldiğinde alıcı sözcük dağarcığı yaklaşık 150-200 kelimeye ulaşmaktadır (3). 18 ayın bitiminde yaklaşık 20 sözcüklük dağarcığı olan bir bebek, 5 yaştan itibaren yaklaşık 2000 kelime kullanabilmektedir (28). İsteklerini yalnızca ağlayarak ifade etmeye çalışan bir bebekten; rüyalarını anlatabilen, sürekli sorular soran, şakalar yapabilen bir çocuğa dönüşüm harikulade bir süreçtir (76). Çocukta dil gelişim basamakları şu şekilde sıralanabilir:

Yenidoğan Dönemi (0-6 Hafta): Yenidoğan bebeğin temel ses çıkarma davranışı ağlamadır. İlk 3 haftada yenidoğanın çıkarılan sesler anlam içermeyen ve amaçsız seslerdir. 3-6 hafta arası dönemde ise ağlamalar farklılaşır ve ağrı, rahatsızlık ve açlık ağlamaları anne tarafından ayırt edilmeye başlanır. Çıkarılan sesler incelendiğinde bebeğin başkalarından gelen seslere tepki gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde bebeğin ürettiği sesler refleks ağlamalar, geğirme, öksürme gibi vejetatif sesler şeklindedir (3).

Gıgıldama Dönemi (6 Hafta- 3 Ay): Bu dönem gülme, gıgıldama dönemidir. Ağlamayla beraber bu dönemde, basit sesleri de çıkarmaya başlarlar ve bu sesler dünya çapında benzer seslerdir. Bu dönemdeki ses üretimi hala reflekstir. Gelişigüzel çıkarılan sesler “a, o, u” gibi sesli harflerdir. Daha sonraki dönemde bu seslerin sonuna “h” sesi eklenerek “ah, uh” gibi sesler çıkarmaya başlar. Bu sesler anlam olarak incelendiğinde hoşnutluk ifadesi olan sesler olduğu görülmüştür. Bu

dönemde ağlama dışı sesler öğrenilirken, başkalarının konuşmalarına da yanıt verme öğrenilmeye başlamıştır (3).

Mırıldanma (Agulama) Dönemi (3-6 Ay): Bu dönem dili ileri uzatma ve yuvarlama becerisinin geliştiği dönemdir. Bebek artık glottis ve uvula kaynaklı ilk sesler yerine konuşma seslerini çıkarmaya başlamaktadır ve bebek çıkardığı sesleri de taklit etmektedir. Bu dönemde çıkarılan sesler refleks olmaktan çıkmış ve amacı olan sesler haline gelmiştir. Erişkinlerin çıkardığı sesleri taklit etmeye çalışır. Bebek bu dönemde ünsüz ve ünlü seslerin türlerini üreterek yinelemeye başlar. Buna ses oyunu denir. Bebeğin tekrar etmeyi sevdiği sesler “ba-ba-ba” veya “ma-ma-ma” gibi seslerdir. Uzun oyun sesleri ve çığlıklar görülür. Bebeğin kendi kendine konuşmaya başladığı dönemdir (3).

Çağıldama ve Ses Sözcük Dönemi (6-12 Ay): Ses oyunlarının tekrarlandığı dönem olarak da adlandırılır. Bu dönemde ses üretme ile işitme birleştirilir ve bebek seçilmiş işitilen sesleri yinelemeye başlar. “Ba-baba”, “de-dede” gibi iki üç heceden oluşan kelimeler görülür. Tekrarlayan agulama da bebeğin tercih ettiği bir davranıştır. Agulamanın tekrarının 6-12 aylar arasında görülmemesi işitme kaybı, zihinsel engel veya dil gelişim sorunları açısından riskli olup bebeğin incelenmesi için önemli bir uyarıcıdır. Yaklaşık 5 aylıkken ses taklidi, 11 aylıkken de sözcüklerin taklidi başlamaktadır. Dokuz aydan sonra bebeğin mırıldanarak yetişkin konuşmasına benzer sesler çıkardığı görülür. Bu sesler akıcı, anlamdan yoksun, bebeğe özgü olan, dört veya daha çok heceden oluşup gerçek kelime içermeyen mırıltılar şeklindedir ve “jargon” olarak tabir edilebilir. Bu dönemde bir nesneyi istediğinde işaret parmağıyla gösterir. Yetişkinle iletişimi başlatmak için sesler çıkarır. Tanıdık birini görünce gülümser ve sesler çıkarabilir, istemediği bir durum olduğunda ağlar veya yüksek sesler çıkarabilir. Dilin gerçek anlamıyla anlaşılması bebek 8 aylıkken başlar. Bu dönemde bebek kullandığından çok daha fazla sözcüğü ve cümleyi anlamaktadır (3).

Tek Sözcük Dönemi (12-18 Ay): Dil gelişimindeki en özel dönemdir, gerçek konuşma bu dönemde başlamaktadır. Çocuğun kelimelerinin hakiki bir kelime olarak kabul görülmesi için bu sözcüğün, belirli bir tutum ya da nesneyi belirtmek üzere ve doğru anlamda kullanılmış olması gerekmektedir. İlk anlamlı konuşmalar “mama, baba” gibi kısa sözcüklerden oluşur. Çok heceli uzun sözcüklerin çoğu 18 aya kadar tek heceli sözcükler olarak ifade edilebilir. Bu durum gelişimsel bir sınırlılıktır ve çocukların iki yaşa dek kullandığı kelimelerin %70

kadarı tek hecelidir. Bebek tek sözcük ile birçok şeyi ifade edebilir. Örneğin annesinin fotoğrafını gösterip “anne” diyorsa bu isimlendirme, annesine ait bir eşyayı gösterip “anne” diyorsa bu aidiyet belirtmek için kullanımdır. Bu dönemde alıcı dil ifade edici dilden daha iyi gelişmiştir. Çocuk, elli ya da daha fazla kelime kullanmaya başladıktan sonra kelime dağarcığında patlama meydana gelir. Bu dönemde sohbetten zevk alma, iletişim kurma ve konuşmayı sürdürme başlar. Selamlaşma ve vedalaşma sözcüklerini kullanabilir. Çocuğa “Bu nedir?” diye sorulduğunda bir sözcük veya sözcüğe yakın sesle cevaplayabilir. Sıklıkla duyduğu şarkıları söylemeye çalışır (3).

Telegrafik Konuşma Dönemi (18-24 Ay): Bu dönemde çocuklar kullandıkları kelimeleri yan yana getirip iki veya üç kelimeden oluşan cümleler kurmaya başlarlar. Kelimelerin, beden dilinden daha baskın olduğu bir dönemdir. İkinci yaşı sonunda iki kelimeden oluşan, isim ve fiilin olduğu, dil bilgisi çekim eklerinin olduğu, zarf, sıfat, edat içermeyen cümleler kurmaya başlarlar (“Anne gel.” gibi) (3).

İlk Gramer Konuşma Dönemi (24-60 Ay): Çocuk bu dönemde ana dilinin dil bilgisi özelliklerini öğrenmeye başlamaktadır. 3-4 kelimelik mantıklı ve anlamlı cümleler kurar. Basit sorulara yanıt verir. İşaret sıfatlarını, işaret zamirlerini, zarfları, çekim eklerini kullanmaya başlamıştır. Üç yaşındaki bir çocuğun söylediklerinin %75’i anlaşılabilir ve yaklaşık 1000 sözcükten oluşan bir sözcük dağarcığına sahiptir. Fısıldar ve hayali oyunlar oynayabilir. Kendine dönük açıklamalar yapabilir, benmerkezci konuşma hakimdir. Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zaman çekim eklerini kullanabilir. 4-5 yaşta ise dili artık kolayca ve rahat bir şekilde kullanır. Bu dönemde yaklaşık 2000 sözcüklük dağarcıkları mevcuttur. 5-6 yaşındaki çocuklar dili yetişkinler gibi kullanır. Bu dönemde yetişkini taklit azalmıştır. Olayları kendi ifade şekliyle ve oluş sırasına göre anlatabilir. Beş sözcükten oluşan cümleler kurabilir (3).

Dil gelişimindeki bu sıralama genellikle değişmez. Fakat dil gelişimin hızı fizyoloji, genetik özellikler, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre, cinsiyet, ebeveynler ve çocuk arasındaki iletişim, sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerin etkisiyle değişebilmektedir (9).

2.1.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Dil gelişimindeki her basamak çeşitli bilişsel, toplumsal, duygusal gelişimle

değişen karmaşık ve çoklu faktörlerden etkilenen bir süreçtir. Her basamakta oluşabilecek sorunların dikkatli ve detaylı bir şekilde incelenmesi, olası psikolojik, sosyal ve biyolojik etkenlerin araştırılması gerekebilmektedir (3). Dil gelişimiyle ilgili araştırmalarda dil gelişimine etki eden şu faktörler üzerinde durulmaktadır:

Fizyoloji: Konuşma, larinks ve ses telleri aracılığı ile gerçekleşen sesin meydana gelmesi ve ağız yapıları ile sağlanan ses, hece ve kelimelerin oluşması olmak üzere iki ana bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenlerin düzgün bir şekilde çalışması sonucunda sesler ve konuşma gerçekleşmektedir. Bunun dışında işitmenin normal olması da dil gelişiminin sağlıklı olabilmesi için önemli bir faktördür. Görsel algılama da dil gelişiminde belirleyici olmakla beraber görme problemi olmayan çocuklara göre, görme sorunu olan çocuklarda dil gelişiminin daha geriden geldiği görülmektedir (3).

Nörolojik gelişim: Çocukların dili kurallarına uygun olarak kullanması, çocuk beyninin erişkin beyninin 2/3 olgunluğuna ulaştığında sağlanmaktadır. İki yaşına kadar çocuğun çıkardığı sesler ile zekâ arasında bir ilişki olmamasına karşın, iki yaşından sonraki dönemde zekâ ve dil gelişimi arasında güçlü bir ilişki olduğu savunulan bir görüştür (3).

Toplumsal Çevre: Özellikle anne tarafından oluşturulan sözel uyaranların çocuğun dil gelişimine katkı sağlayacağı bildirilmektedir (3). Anne ve çocuk iletişiminin dil gelişiminde önemli olduğu bilinmektedir. Çocukla sohbet edilmesi hem çocuğun dil gelişimine hem de çocuğun toplumda yer aldığı anda kendini ifade edebilmesine katkı sağlamaktadır (10). Dil gelişimi konusunda, ailesiyle beraber büyüyen çocukların, aileden ayrı bir kurumda büyüyen çocuklardan daha ileri düzeyde oldukları görülmektedir (28). Çocuklara kitap okumanın da dil çevresini zenginleştirdiği ve çocukların sözcük dağarcığını artırdığına yönelik çalışmalar vardır (3).

Ekonomik ve Kültürel Etkenler: Sosyoekonomik düzeyi düşük olan evlerde büyüyen çocukların daha az sözel uyarı aldıkları ve buna bağlı olarak çocuğun dil gelişiminin olumsuz etkilendiği belirlenmiştir (3). Anne ve babanın eğitim düzeyinin artması çocuğun dil gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (10).

Dijital Medya Kullanımı: Dil gelişiminde gecikme veya geriliğe yol açan bir diğer etmen de dijital medya kullanımıdır. Televizyon, tablet, telefon gibi medya

cihazlarının çok kullanıldığı ortamlarda büyüyen çocuklarda diğer insanlarla etkileşim ve iletişimin azalmasına bağlı olarak geç konuşma görülebilmektedir (3). Özellikle iki yaş öncesi çocukların dil ve konuşma gelişimini olumsuz etkilemesi nedeniyle ekran kullanımı önerilmemektedir.

Okul öncesi eğitim: Çocuğun çevresi ile ilk aylardan itibaren etkileşim içinde olması dil gelişimine fayda sağlayan etmenlerden birisidir. Çocuğun oyun grupları, kreş, anaokulu gibi yaşlılarıyla da vakit geçirebileceği sosyal ortamlarda bulunması dil gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (10).

Cinsiyet: İlk yıllarda dil gelişiminde cinsiyet etkin bir rol oynamazken, ana dil gelişiminde konuşma miktarı, sözcük çeşidi, kurallı cümle kurma konusunda kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha önde olduğu belirlenmiştir. Bu durumun kız çocuklarıyla anneler arasında daha çok sözlü iletişim varken, erkek çocuklarıyla anneler arasındaki iletişimin ise daha çok dokunarak olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir (3).

İki dillilik: Bu konuda tartışmalar olmakla beraber genel olarak iki dilliliğin çocuğun dil gelişiminde olumsuz bir etkisi olmayacağı görüşü hakimdir. Tam aksine bu çocukların tek dille yetişen çocuklara göre kavramsal esneklik yönünden daha üstün oldukları düşünülmektedir (3).

Genetik: Bebekler dil gelişimi için doğuştan donanımlı olup duymaya karşı oldukça hassastırlar. Yalnız bazı genetik sendromlardaki bilişsel bozuklukların dil gelişimini olumsuz etkilediği bilinmektedir (Turner sendromu, Williams sendromu). Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda da (Down sendromu gibi) dil gelişiminde gecikmeler olabilmektedir (3).

2.1.4. Dil Gelişim Bozuklukları

Çocukların gelişimsel süreçteki büyük kazanımlarından biri dil gelişimi ve dili kullanarak iletişim kurabilme becerisidir. Bir çocuğun dil gelişiminin sorunlu olup olmadığını anlamak güçtür; çünkü her çocuğun dil gelişimi bireyseldir (3). Dil ve konuşma gelişiminde gecikme olması, değişik bozukluklarla beraber olabileceği gibi, kendi başına bir sağlık sorunu da olabilmektedir (10).

Dil gelişim bozukluğu olan çocukların erken tanı alıp uygun tedaviye başlanması önemlidir. Bu çocuklar okul çağlarında da akademik yönden problem

yaşayabilmektedir (3).

Rutin çocuk sağlığı izlemlerinde daha çok fiziksel sorunlar ile ilgilenildiğinden, dil ve konuşma sorunları aile tarafından belirtilmediği sürece pek sorgulanmamakta ve ihmal edilebilmektedir. Ailenin dil ile ilgili kaygıları mutlaka dikkate alınmalıdır. Dil ile ilgili kazanımlar herhangi bir yaşta kaybediliyor veya geriye gidiş gözleniyorsa mutlaka dil ve konuşma terapistine yönlendirmek gerekir. Ailenin çocuk ile aktif olarak zaman geçirmesi, ekrandan uzak durmasının önemi anlatılmalıdır (3).

Dil gelişim bozukluğunun prevalansı; araştırmalarda kullanılan tanısal yöntem, örneklemelerin yaş ortalaması gibi değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Toplum temelli araştırmalarda daha yüksek oranlarda dil gelişim bozukluğu görülürken, hastaneye başvuran çocuklarla yapılan araştırmalarda daha düşük oranlarla karşılaşıldığı görülmüştür (12). Genel prevalansın %3-8 oranında olduğu düşünülmektedir (13). Yapılan bir çalışmada da %2,53 ile bu orana yakın bir sonuç elde edilmiştir (14).

Dil gelişim bozuklukları, çocukların günlük yaşamlarını ve öğrenmelerini etkilemektedir. Toplumda iletişim problemlerine neden olabilmektedir. Dil bozuklukları 'Gelişimsel Dil Bozukluğu (GDB)' ve 'X'e Bağlı Dil Bozukluğu' şeklinde iki grup olarak incelenmektedir. Gelişimsel dil bozukluğu, çocukta nörolojik, genetik, bilişsel veya diğer herhangi bir etiyolojiye bağlı olmayan dil bozukluğunun olmasıdır. Altta yatan biyomedikal durumların olduğu dil bozuklukları ise 'X'e bağlı dil bozukluğu' olarak adlandırılmaktadır (16). X olarak ifade edilen şey, dil gelişim bozukluğuna sebep olan etkidir.

X'e bağlı dil gelişim bozukluklarının sebepleri arasında beyin hasarı, nörodejeneratif hastalıklar, Down Sendromu, işitme kaybı, zihinsel engel, serebral palsi, otizm spektrum bozuklukları gibi hastalıklar yer almaktadır.

Gelişimsel dil bozuklukları için çeşitli risk faktörleri tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları; aile öyküsü, erkek cinsiyet, düşük doğum ağırlığı, erken doğum, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması, istismar ya da ihmal gibi çeşitli faktörlerdir. Ailede konuşma gecikmesi olan birey olması da riski iki katına çıkarmaktadır (31). Erkeklerde konuşma gecikmesi görülme sıklığı kız çocuklara göre üç kat fazladır. İdeal doğum ağırlığının %85'

inden daha düşük doğan bebeklerde ve 37.gestasyon haftasından daha önce doğan bebeklerde konuşma gecikmesi sıklığının 2 kat daha fazla olduğu görülmüştür (32). Gelişimsel dil bozukluklarına eşlik edebilen durumlar da olabilmektedir. Bunlar; dikkat problemleri, motor problemler, davranış problemleri, okur-yazarlıkla ilgili problemler olabilir. Tüm bunlar gelişimsel dil bozukluğuna sahip olan çocukların heterojen özellikte olduğunu göstermektedir (16).

Ülkemizdeki konuşma ve dil gecikmesi prevalansı bilinmemekle birlikte dünyadaki çeşitli ülkelerdeki 2-7 yaş arası çocuklardaki dil ve konuşma gecikmesi prevalansı %2-9 olarak bildirilmiştir (30).

2.2. MEDYA

2.2.1. Tanımı ve Çeşitleri

Türk Dil Kurumu tarafından medya sözcüğünün tanımı “iletişim ortamı” ve “iletişim araçları” şeklinde yapılmıştır (17). Medya, bilgi veya verileri depolamak ve iletmek için kullanılan tüm yazılı, sesli ve görsel iletişim noktaları veya araçlarını kapsayan bir kavramdır (18).

Medya kavramı, 1920’lerden itibaren tüm kitle iletişim araçlarını dahil edecek biçimde kullanılmaya başlanmıştır (19). Günümüzde medya hem erişkinlerin hem de çocukların hayatında önemli bir yere sahiptir (20). Özellikle de çocuklar zamanlarının önemli bir bölümünü medya ile vakit geçirerek harcamaktadırlar (21).

Medya kavramı iki alt başlığa ayrılmaktadır: eski medya, yeni medya.

“Eski medya” kavramı; gazete, televizyon, radyo, sinema, kitap, müzik gibi medya araçlarını içerirken, “yeni medya” kavramı ise tablet, cep telefonu, bilgisayar, oyun konsolları, sosyal medya gibi dijital teknolojileri içermektedir (22).

Son yirmi yıldır teknolojik gelişmelerin hızlanması yeni medya araçlarını ve interneti hayatın vazgeçilmez bir unsuru durumuna getirmiştir. İnternet iletişim, bilgilendirme ve eğlence konularında birçok kişi tarafından benimsenmiş ve benzer şekilde çocuklar için de hayatın vazgeçilmez bir parçası olmaya başlamıştır (4).

Dünya genelinde yapılan araştırmalar çocuklar arasında internet kullanımının sıklığının fazla olduğunu ve bu durumun hem yıllarla birlikte hem de yaşla birlikte arttığını göstermektedir. Ayrıca bu araştırmalar internet kullanmaya başlangıç

yaşının da giderek küçüldüğünü ve internette geçirilen zamanın da arttığını gösterir niteliktedir (4).

Araştırmalar, bazı yüksek kaliteli programların iki yaşından büyük çocuklar için eğitimsel faydaları olduğunu göstermiştir. Kaliteli programlar izleyen çocuklarda sosyal beceriler, dil becerileri ve hatta okula hazır bulunuşluk seviyesinin geliştiği tespit edilmiştir. Medya programlarının yararlı olması için çocukların programların içeriğini anlamaları ve buna dikkat etmeleri gerekir. Yapılan iki çalışma, “Susam Sokağı” gibi bir programı izlemenin iki yaşından küçük çocuklar için dil üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuş ve çalışmada hiçbir fayda kanıtı bulunamamıştır. Bu konuyla ilgili çok az araştırma vardır, ancak mevcut literatür, medya kullanımının bu yaş grubunda dil becerilerini geliştirmediğini öne sürmektedir (6).

2.2.2. Medya ve Çocuk

İki yaşından küçük çocuklar; bilişsel, dil, motor ve sosyal becerilerinin gelişimi için bakıcılara, uygulamalı keşiflere ve sosyal etkileşimlere ihtiyaç duymaktadırlar (8). Bu yaş grubunun henüz olgunlaşmamış hafızalarının ve dikkat gerektiren yeteneklerinin gelişiminin, onlara bakan kişiler ile girdikleri etkileşim sayesinde olduğu bilinmektedir (24). Teknolojik cihazların gereğinden fazla kullanılması sonucunda çocuklarda iş birliği ve paylaşma becerilerinin gelişiminde bozulmalar meydana gelmekte, bu durum çocukların sorumluluk alma becerilerini de etkileyebilmektedir. Buna bağlı olarak teknolojik cihazlara aşırı maruz kalan çocukların duygusal gelişimlerinin risk altında olduğu belirtilmektedir (23).

AAP, iki yaşından önce çocukların dijital medyaya maruz kalmamasını önermektedir (5,6). Ancak endüstriyel gelişmeler özellikle 0-2 yaş grubundaki çocukları ve onların ebeveynlerini hedef almaktadır. Ebeveynlerin %90’ı, 2 yaşından küçük çocuklarının bir tür elektronik medya izlediğini bildirmektedir (6).

Yapılan araştırmalara göre ortalama olarak, iki yaşından küçük çocuklar günde 1 ila 2 saat televizyon programları izlerken, 6 ila 23 aylık çocukların yüzde on dördü günde iki veya daha fazla saat ekran izlemektedir (6).

Araştırmalar, çocuklarda ve gençlerde dijital teknolojilerin fazla kullanılmasına bağlı olarak birtakım önemli ve hayat kalitesini bozan; gelişimde gecikme, fazla kilo ve obezite, uyku sorunları, zihinsel hastalıklar, saldırganlık, demans ve bağımlılıklar gibi sağlık sorunlarıyla daha sık karşılaşıldığını göstermektedir (33, 34) Bununla birlikte DSÖ tarafından cep telefonları ve diğer kablosuz aletler, olası karsinojen olarak tanımlanmıştır (35).

Ülkemizde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından 2013 yılında “Türkiye’ de çocukların medya kullanma alışkanlıkları araştırması” ile 6-18 yaş aralığındaki 1-12. sınıf öğrencilerinde çocukların yeni medya araçlarını kullanmaları ile ilgili araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada çocukların %33,7’ si günde 1-2 saat arası, %32,1’ i günde 2-3 saat arası televizyon izlediklerini belirtmişlerdir (26).

Yine ülkemizde 2016 yılında yapılan “Okul Öncesi Çocuklarda Medya Kullanımı” isimli araştırmada, 7 yaş altı 102 çocuk araştırmaya dahil edilmiş ve televizyon dışındaki teknolojik aletlerden herhangi birine başlangıç yaşı ortalaması 3-4 yaş olarak bulunmuştur. Bu araştırmada okul öncesi çocuklarda bilgisayar kullanımı %35, tablet ve cep telefonu kullanımı sırasıyla %31 ve %26 olarak bulunmuştur. Bu cihazları kullanmaya başlama yaşları en çok 3 ve 4 yaşları olarak belirlenmiştir. Çocukların %65’inin internet erişiminin olduğu görülmüştür (25). Bu çocukların gelişimine bakıldığında konuşmaya başlangıç yaşı %51’ inde 2 yaş olarak bulunmuştur. Çocukların %63’ünün teknolojik aleti kullanması engellendiği zaman şiddete başvurma, ağlama gibi olumsuz davranışlarda bulundukları görülmüştür (25).

AAP ebeveynlerden, bu tür teknolojik aletlerden 0-2 yaş arası çocukların tamamen uzak tutulmasını, 3-5 yaş arasındaki çocukların teknolojik aletle geçirdiği zamanın günde bir saati geçmemesini önermektedir (27).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmamız İstanbul'da, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi Aile Hekimliği Kliniği tarafından planlandı ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği Genel Çocuk Servislerinde yatmakta olan hastalara yapıldı.

Bu araştırma, S.B.Ü. Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve 2022-280 sayılı karar ile etik açıdan çalışılması uygun bulunmuştur.

3.1. ARAŞTIRMA TÜRÜ

Bu çalışma tek merkezli, tanımlayıcı, kontrollü ve prospektif bir çalışmadır.

3.2. HASTA POPÜLASYONU

1 Ekim 2022- 1 Aralık 2022 tarihleri arasında Sağlık Bilimleri Üniversitesi Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği Genel Çocuk Servislerinde takip ve tedavi edilen araştırmaya dahil olma ölçütlerini taşıyan çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya katılmaya dahil olma kriterleri:

- 16-36 ay yaş aralığında olan
- Anne-babası anket ve ölçeğe eksiksiz yanıt veren
- Dil ve konuşma gelişimini etkileyecek herhangi bir hastalığı olmayan
- Anne-babası iletişim kurulabilecek mental durumda olan
- Ailede konuşulan ana dilin Türkçe olduğu
- Anne-babasından araştırmayı kabul ettiğine dair onayı bulunan hastalar çalışmaya dâhil edildi.

Dışlama kriterleri:

- 16 aydan küçük veya 36 aydan büyük yaş grubundaki çocuklar
- Dil ve konuşma gelişimini etkileyecek herhangi bir hastalığı olan
- Anne-babasının araştırmayı kabul ettiğine dair onayı olmayanlar ve çalışmaya katılmaktan vazgeçenler çalışmaya dahil edilmedi.

3.3. VERİLERİN TOPLANMA ARAÇLARI

3.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu ve Anket

Katılımcı ailelerin ve çocukların sosyodemografik özellikleri ve ekran kullanımlarıyla ilgili veri toplanması amacıyla araştırmacı tarafından toplamda 25 sorudan oluşan anket oluşturulmuştur. Bu ankette çocuğun ve ebeveynlerin demografik bilgileri, çocuğa bakım veren kişi, çocuğun ve ebeveynlerin ekran kullanım durumu ve ekran kullanım süreleri, ebeveynlerin ekran kullanımı hakkındaki görüşlerine dair sorular bulunmaktadır. Form ebeveynlerle yüz yüze görüşülüp onam alınarak araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

3.3.2. Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri-II (TİGE-II)

Aksu-Koç ve arkadaşları tarafından (50) Türkçeye standardizasyonu yapılmış olan dil gelişimini değerlendirme ölçeğidir. Ölçeğin orijinal versiyonu İngilizce MacArthur-Bates Communicative Development Inventory (MBCDI) 8-30 ay arasındaki çocukların dil gelişimlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (51). TİGE' nin, iki ayrı formu (TİGE I ve TİGE II) bulunmaktadır. Bu formların ayrılmasında yaş aralıkları dikkate alınmıştır. Formları, çocuğun annesi veya bakım vereni tarafından doldurulması gerekmektedir. TİGE-I ölçeği 8-16 aylık bebeklerin iletişim davranışlarını (jestler) ve sözcük bilgisini ölçmektedir. Çalışmamızda kullandığımız TİGE-II ölçeği ise 16-36 aylık çocukların sözcük bilgisini ve dil becerilerini değerlendirmektedir. TİGE-II formu temelde çocukların kullandığı sözcükler (bölüm 1) ve cümleler ve dilbilgisi (bölüm 2) olmak üzere iki alt bölümden oluşmaktadır.

Bölüm-1: Çocukların Kullandığı Sözcükler

Çocukların sözcük dağarcığında sıklıkla yer alan sözcükleri görmemizi sağlayan bu bölüm 21 alt kategoriden oluşmaktadır. Toplamda 711 tane sözcük bulunmaktadır.

Bölüm-2: Cümleler ve Dilbilgisi

Bu bölüm sözcük ekleri (A), sözcük birleştirme (B), sözcüklere ek takma (C), durum ve çoğul ekleri (E), fiil ekleri (F), karmaşık cümle yapıları (G) ile ilgili alt bölümleri içermektedir. Ayrıca formu dolduran kişiden çocuktan bugüne kadar

duyduğu en uzun üç cümleyi yazmasını isteyerek, ortalama sözce uzunluğu (OSU) hesabı yapabileceğimiz D bölümü yer almaktadır.

TİGE Değerlendirme

Anneden/bakım veren kişiden Bölüm 2'nin A-B-C-D-E-F-G alt testlerini doldurması istenmiştir. Çocuğun bu bölümdeki puanları TİGE El Kitabında belirtilen şekilde hesaplanmıştır. Bu envanterin normalizasyon değerleri kullanılmamış, alt testlerde sorgulanan dilbilgisel yapılar analiz edilerek bu puanlar deney ve kontrol grubunun karşılaştırılması amacıyla kullanılmıştır.

3.3.3. Örneklem Seçimi

Basit rastgele örneklem seçim yöntemi kullanıldı.

3.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Çalışmada veri analizi için SPSS 25.0 (SPSS Inc., Chicago, Illinois, ABD) paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik bilgilerine ve çeşitli değişkenlerine dair tanımlayıcı veriler frekans (N ve %) tabloları şeklinde verilmiştir. Sürekli değişkenler ise Ort. $\pm$ SS şeklinde verilmiştir.

Çalışmanın ölçek alt boyut puanları normallik varsayımları açısından incelendiğinde normal dağılım göstermediği belirlenmiştir (Kolmogorov-Smirnov değerleri $p < 0.05$). Bundan dolayı normal dağılım göstermeyen ölçek alt boyut puanları ile katılımcıların sosyodemografik verileri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek üzere nonparametrik testlerden Mann whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı fark çıkması durumunda, anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post-Hoc testlerinden Games-Howell testi kullanılmıştır. Ölçek alt boyut puanları ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için spearman korelasyon analizi yapılmıştır. $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. VAKALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Tablo 4.1'de vakaların sosyodemografik özellikleri görülmektedir. Toplam vaka sayısı 90 idi. Bu analiz sonucuna göre katılımcıların, %58,9'u erkek, %41,1'i kızdı. Annelerin %57,8'i 18-30 yaş arasında, %42,2'si 30 yaş üstüydü. Annelerin

eğitim düzeyi %48,9'u lise ve altı, %51,1'i ise lisans ve üstü idi. Annelerin %61,1'i ev hanımıydı. Babaların %22,2'si 18-30 yaş arası, %77,8'i ise 30 yaş üstüydü. Baba eğitim düzeyi %46,6 lise ve altı, %43,3 ise lisans ve üstü idi. Baba mesleğinin %42,2 işçi olduğu ve ailelerin %50,0'ının aile gelir durumunun orta düzey olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocuğa bakım veren kişi için verilen yanıtlar incelendiğinde sırasıyla en çok; %74,4 oranında anne ve baba, %18,9 oranında anneanne/babanne ve %7,8 oranında anne ve bakıcı tarafından çocuğun bakım aldığı belirlenmiştir.

Tablo 4. 1: Katılımcılar ile İlgili Sosyodemografik Veriler (n=90)

Demografik değişkenler		N veya Median (Min-Max)	% veya Ort. ±SS
Çocuk Yaş (ay)		25,0 (16,0-35,0)	25,48±5,82
Cinsiyet	Erkek	53	58,9
	Kız	37	41,1
Evdeki toplam çocuk sayısı		1,0 (1,0-3,0)	1,67±0,89
Anne yaş		30,0 (22,0-43,0)	30,46±3,95
	18-30 yaş	52	57,8
	30 yaş üstü	38	42,2
Anne eğitim durumu	İlkokul ve altı	12	13,3
	Ortaokul/Lise	32	35,6
	Lisans	33	36,7
	Lisansüstü	13	14,4
Anne mesleği	Ev hanımı	55	61,1
	İşçi	8	8,9
	Memur	22	24,4
	Serbest meslek	5	5,6
Baba yaş		33,0 (24,0-45,0)	33,52±4,31
	18-30 yaş	20	22,2
	30 yaş üstü	70	77,8
Baba eğitim durumu	İlkokul ve altı	13	14,4
	Ortaokul/Lise	29	32,2
	Lisans	29	32,2
	Lisansüstü	19	21,1
Baba mesleği	İşçi	38	42,2
	Memur	20	22,2
	Serbest meslek	32	35,6
Ailenin gelir durumu	Çok kötü/kötü	6	6,7
	Orta	45	50,0
	İyi/Çok iyi	39	43,3
Çocuğa bakım	Anne/baba	67	74,4

veren kişi*	Anneanne/babanne	17	18,9
	Anne ve bakıcı	7	7,8
	Kreş/anaokulu	6	6,7
	Toplam	97	107,8

N=Sayı, %=frekans, Medyan=Ortanca, Min=Minimum, Max=Maximum, Ort=Ortalama, SS=Standart sapma, *Cevaplar çoklu yanıt olduğundan N sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

4.2. EBEVYENLERİN VE ÇOCUKLARIN EKRAN KULLANIM ÖZELLİKLERİ

Tablo 4.2’de ebeveynlerin ve çocuklarının ekran kullanımına ilişkin frekans dağılımı verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre çocukların %88,9’unun ekranla tanıştığı, %66,3’ünün 0-12 ay arasındayken ekranla tanıştığı, %55,0’nın 1 günde 1 saatten fazla ekran kullanım süresi olduğu, %45,6’sında çocuğun ekran kullanım süresinde kısıtlama olduğu, %82,5’inin ekran içeriğinin aile tarafından denetlendiği ve %58,8’inin en çok televizyon izlemeyi tercih ettiği belirlenmiştir. Ayrıca çocukların %83,3’ünün okul öncesi eğitime gitmediği belirlenmiştir. Annenin ekran kullanım süresi incelendiğinde, %80,0’nın ve babaların da %61,1’inin bir günde 3 saatten daha az ekran kullandığı belirlenmiştir. Katılımcıların %88,9’ unun ilk 3 yaşta çocukların ekrana maruz maruz bırakılmaması ile ilgili bilgisinin olduğu, %30,0’nın bu bilgiyi doktor ve kitaplardan elde ettiği belirlenmiştir. Ayrıca annelerin %76,7’sinin ve babaların %66,7’sinin çocuğun ekran kullanımını desteklemediği belirlenmiştir.

Tablo 4. 2: Ebeveynlerin ve Çocukların Ekran Kullanımı ile İlgili Veriler (n=90)

Demografik değişkenler		N veya Median (Min-Max)	% veya Ort. ±SS
Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?	Hayır	10	11,11
	Evet	80	88,9
		12,0 (0,0-30,0)	11,57±7,17
Ekranla ilk tanışması kaç aylıkken oldu? (n=80)	0-12 ay	53	66,3
	13-24 ay	27	33,8
Çocuğun ekran kullanım süresi 1 günde ne kadardır? (n=80)	1 saatten az	36	45,0
	1-3 saat	24	30,0
	3 saatten fazla	20	25,0
Çocuğun ekran kullanım süresinde kısıtlama var mı? (n=80)	Evet	41	45,6
	Hayır	21	23,3
Çocuğun ekran içeriği aile	Evet	66	82,5

tarafından denetleniyor mu?	Hayır	14	17,5
	Televizyon	47	58,8
Çocuğunuz daha çok hangi ekran kullanımı tercih ediliyor? *	Telefon	40	50,0
	Tablet	3	3,8
	Diğer	1	1,3
	Toplam	91	113,9
		2,0 (1,0-8,0)	2,60±1,32
Anne ekran kullanım süresi	0-3 saat	72	80,0
	3 saat üzeri	18	20,0
		3,0 (1,0-10,0)	3,02±1,42
Baba ekran kullanım süresi	0-3 saat	55	61,1
	3 saat üzeri	35	38,9
Çocuk okul öncesi eğitime (kreş, anaokulu, oyun grubu vs.) gidiyor mu?	Evet	15	16,7
	Hayır	75	83,3
İlk 3 yaşta çocukların ekrana maruz bırakılmaması ile ilgili ailenin herhangi bir bilgisi var mı?	Evet	80	88,9
	Hayır	10	11,1
Bir önceki sorunun cevabı evetse aile bu bilgiye nereden ulaştı? *	İnternet	45	56,3
	Doktor	24	30,0
	Kitap	24	30,0
	Yakın çevre	7	8,8
	Psikolog	5	6,3
	Toplam	105	131,3
Anne çocuğun ekran kullanımı hakkında ne düşünüyor?	Destekliyor	16	17,8
	Desteklemiyor	69	76,7
	Fikrim yok	5	5,6
Baba çocuğun ekran kullanımı hakkında ne düşünüyor?	Destekliyor	19	21,1
	Desteklemiyor	60	66,7
	Fikrim yok	11	12,2

N=Sayı, %=frekans, Medyan=Ortanca, Min=Minimum, Max=Maximum, Ort=Ortalama, SS=Standart sapma, *Cevaplar çoklu yanıt olduğundan N sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

4.3. ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERİN “ÇOCUĞUNUZ EKRANLA TANIŞTI MI?” SORUSUNA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.3'te çeşitli değişkenler ile “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” sorusunun karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” sorusu ile baba ekran kullanım süresi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p=0.021$). Çocuğu ekranla tanışmayan babaların tanışanlara kıyasla ekran kullanım süresi daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” sorusu ile baba günlük ekran

kullanım süresi grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır (p=0.012).

Tablo 4. 3: Çeşitli Değişkenlerin “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” Sorusuna Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?		p
	Hayır(n=10)	Evet(n=80)	
Evdeki toplam çocuk sayısı, Ort±SS	1,30±0,48	1,72±0,92	0.173 ^a
Evdeki çocuk sayısı grup, n(%)			
1 çocuk	7 (70)	41 (51,2)	0.431 ^c
2 çocuk	3 (30)	25 (31,3)	
3 ve üstü	0 (0)	14 (17,5)	
Anne çalışma durumu, n(%)			
Çalışmıyor	4 (40)	51 (63,7)	0.178 ^c
Çalışıyor	6 (60)	29 (36,3)	
Anne eğitim seviyesi, n(%)			
İlkokul ve altı	0 (0)	12 (15)	0.205 ^c
Ortaokul/Lise	2 (20)	30 (37,5)	
Lisans	5 (50)	28 (35)	
Lisansüstü	3 (30)	10 (12,5)	
Baba eğitim seviyesi, n(%)			
İlkokul	0 (0)	13 (16,3)	0.584 ^c
Ortaokul/lise	4 (40)	25 (31,3)	
Lisans	3 (30)	26 (32,5)	
Lisansüstü	3 (30)	16 (20)	
Anne yaş grup, n(%)			
18-30 yaş	6 (60)	46 (57,5)	1.000 ^c
31-40 yaş	4 (40)	34 (42,5)	
Baba yaş grup, n(%)			
18-30 yaş	1 (10)	19 (23,8)	0.605 ^c
31-40 yaş	9 (90)	55 (68,8)	
40 yaş üzeri	0 (0)	6 (7,5)	
Anne ekran kullanım süresi (saat), Ort±SS	2,90±1,37	2,56±1,32	0.441 ^a
Anne günlük ekran kullanım süresi grup, n(%)			
0-3 saat	7 (70)	65 (81,3)	0.412 ^c
3 saat üzeri	3 (30)	15 (18,8)	
Baba ekran kullanım süresi (saat), Ort±SS	3,80±1,03	2,92±1,44	0.021 ^a
Baba günlük ekran kullanım süresi grup, n(%)			
0-3 saat	2 (20)	53 (66,3)	0.012 ^c

4.4. ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERİN “ÇOCUĞUN EKRAN KULLANIM SÜRESİ BİR GÜNDE NE KADARDIR?” SORUSUNA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.4’te çeşitli değişkenler ile “Çocuğun ekran kullanım süresi bir günde ne kadardır?” sorusunun karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre “Çocuğun ekran kullanım süresi bir günde ne kadardır?” sorusu ile anne çalışma durumu ($p=0.031$), anne eğitim seviyesi ($p=0.003$) ve baba eğitim seviyesi ($p=0.030$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Annesi çalışan çocukların ekran kullanım süresi anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($p=0.031$). Anne eğitim seviyesi lisans ve üstü olan çocukların ekran kullanım süreleri anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($p=0.003$). Benzer şekilde baba eğitim seviyesi lisans ve üstü olan çocukların da ekran kullanım süreleri anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($p=0.030$).

Tablo 4. 4: Çeşitli Değişkenlerin “Çocuğun ekran kullanım süresi bir günde ne kadardır?” Sorusuna Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Çocuğun ekran kullanım süresi bir günde ne kadardır?			p
	<1 saat (n=36)	1-3 saat (n=24)	>3 saat (n=20)	
Evdeki toplam çocuk sayısı, Ort±SS	1,55±0,65	1,54±0,77	2,25±1,29	0.073 ^a
Evdeki çocuk sayısı grup, n(%)				
1 çocuk	19 (52,8)	15 (62,5)	7 (35)	0.078 ^b
2 çocuk	14 (38,9)	5 (20,8)	6 (30)	
3 ve üstü	3 (8,3)	4 (16,7)	7 (35)	
Anne çalışma durumu, n(%)				
Çalışmıyor	18 (50)	16 (66,7)	17 (85)	0.031 ^b
Çalışıyor	18 (50)	8 (33,3)	3 (15)	
Anne eğitim seviyesi, n(%)				
İlkokul ve altı	1 (2,8)	3 (12,5)	8 (40)	0.003 ^c
Ortaokul/Lise	13 (36,1)	9 (37,5)	8 (40)	
Lisans	15 (41,7)	11 (45,8)	2 (10)	
Lisansüstü	7 (19,4)	1 (4,2)	2 (10)	
Baba eğitim				

seviyesi, n(%)				
İlkokul	3 (8,3)	3 (12,5)	7 (35)	0.030^c
Ortaokul/lise	11 (30,6)	7 (29,2)	7 (35)	
Lisans	10 (27,8)	12 (50)	4 (20)	
Lisansüstü	12 (33,3)	2 (8,3)	2 (10)	
Anne yaş grup, n(%)				
18-30 yaş	23 (63,9)	14 (58,3)	9 (45)	0.389^b
31-40 yaş	13 (36,1)	10 (41,7)	11 (55)	
Baba yaş grup, n(%)				
18-30 yaş	8 (22,2)	6 (25)	5 (25)	0.185^c
31-40 yaş	26 (72,2)	18 (75)	11 (55)	
40 yaş üzeri	2 (5,6)	0 (0)	4 (20)	
Anne ekran kullanım süresi (saat), Ort±SS	2,55±1,18	2,50±1,17	2,65±1,72	0.982^a
Anne günlük ekran kullanım süresi grup, n(%)				
0-3 saat	29 (80,6)	20 (83,3)	16 (80)	1.000^c
3 saat üzeri	7 (19,4)	4 (16,7)	4 (20)	
Baba ekran kullanım süresi (saat), Ort±SS	2,75±1,13	3,41±1,95	2,65±1,13	0.251^a
Baba günlük ekran kullanım süresi grup, n(%)				
0-3 saat	26 (72,2)	13 (54,2)	14 (70)	0.322^b
3 saat üzeri	10 (27,8)	11 (45,8)	6 (30)	

^a:Kruskal Wallis H test, ^b:Pearson Chi Square test, ^c:Fisher's Exact Test $p<0.005$

4.5. KATILIMCILARIN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT KORELASYON ANALİZİ SONUÇLARI

Tablo 4.5'te katılımcıların çeşitli değişkenleri arasındaki ilişkilere ait spearman korelasyon analizi verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre çocuğun yaşı ile babanın günlük ekran kullanım süresi arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\rho=-0,248$ $p=0.018$).

Çocuğun yaşı ile annenin günlük ekran kullanım süresi arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\rho=-0,228$ $p=0.031$).

Annenin günlük ekran kullanım süresi ile babanın günlük ekran kullanım süresi arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\rho=0,487$ $p<0.001$).

Tablo 4. 5: Katılımcıların Çeşitli Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7
1-Çocuğunuz kaç aylık?	rho	1						
	p	.						
2-Evdeki toplam çocuk sayısı	rho	0,037	1					
	p	0,733	.					
3-Annenin yaşı (Yıl)	rho	0,200	,371**	1				
	p	0,059	<0.001	.				
4-Babanın yaşı (Yıl)	rho	0,177	,397**	,722**	1			
	p	0,094	<0.001	<0.001	.			
5-Annenin günlük ekran kullanım süresi ne kadar? (Saat)	rho	-0,120	-,228*	-0,121	-0,135	1		
	p	0,258	0,031	0,255	0,204	.		
6-Babanın günlük ekran kullanım süresi ne kadar? (Saat)	rho	-,248*	-0,106	0,040	-0,052	,487**	1	
	p	0,018	0,318	0,706	0,626	<0.001	.	
7-Çocuğun ekran kullanım süresi 1 günde ne kadardır (Saat)	rho	0,080	0,185	0,071	0,071	-0,021	0,023	1
	p	0,481	0,100	0,533	0,529	0,854	0,843	.

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır (Spearman korelasyon testi), ** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (Spearman korelasyon testi)

4.6. TİGE-II ALINAN PUANLARA AİT BETİMSSEL İSTATİSTİKLER

Tablo 4.6’te katılımcıların TİGE-II ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin minimum, maksimum, ortalama, standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 4. 6: TİGE-II Alınan Puanlara Ait Betimsel İstatistikler

Değişkenler	N	Min.	Max.	Ort.	SS
Söylenen sözcük puanı	90	,00	711,00	209,96	227,18
Sözcük kullanım puanı	90	,00	5,00	3,75	1,60
Sözcük eki puanı	90	,00	11,00	4,7778	4,59
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	90	,00	1,00	0,68	0,46
Sözcüklere ek takmaya başlamış olma puanı	90	,00	1,00	0,55	0,49
Ortalama sözce uzunluğu puanı	90	,00	8,00	2,71	1,97
Durum ekleri puanı	90	,00	4,00	1,17	1,56
Fiil ekleri puanı	90	,00	13,00	2,98	4,26
Karışık cümle yapısı puanı	90	,00	9,00	2,14	3,00

N=Sayı, Medyan=Ortanca, Min=Minimum, Max=Maximum, Ort=Ortalama, SS=Standart sapma

Katılımcılara uygulanan TIGE-II ölçeği puanları ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler spearman korelasyon analizi ile gösterilmiştir. Bu analiz sonucuna göre çocuğun yaşı (ay) ile Söylenen sözcük puanı ($\rho=0,402$ $p<0.001$), Sözcük kullanım puanı ($\rho=0,307$ $p<0.001$), Sözcük eki puanı ($\rho=0,473$ $p<0.001$), Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı ($\rho=0,257$ $p<0.001$), Sözcüklere ek takmaya başlamış olma puanı ($\rho=0,468$ $p<0.001$), Ortalama sözce uzunluğu puanı ($\rho=0,383$ $p<0.001$), Durum ekleri puanı ($\rho=0,364$ $p<0.001$), Fiil ekleri puanı ($\rho=0,439$ $p<0.001$) ve Karışık cümle yapısı puanı ($\rho=0,426$ $p<0.001$) arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Evdeki toplam çocuk sayısı ile Söylenen sözcük puanı ($\rho=-0,255$ $p=0.015$), Sözcük kullanım puanı ($\rho=-0,231$ $p=0.028$), Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı ($\rho=-0,265$ $p=0.011$) ve Ortalama sözce uzunluğu puanı ($\rho=-0,306$ $p=0.003$) arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

4.7. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ CİNSİYET İLE İLİŞKİSİ

Tablo 4.7’te TIGE-II Alt Boyut Puanları ile cinsiyet açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutlarından Söylenen sözcük puanı ($Z=-2,493$ $p=0.013$), Sözcük eki puanı ($Z=-2,088$ $p=0.037$), Ortalama sözce uzunluğu puanı ($Z=-2,320$ $p=0.020$), Durum ekleri puanı ($Z=-2,292$ $p=0.022$), Fiil ekleri puanı ($Z=-2,248$ $p=0.025$), Karışık cümle yapısı puanı ($Z=-2,108$ $p=0.035$) ile cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Kız çocuklarından erkeklere kıyasla Söylenen sözcük puanı, Sözcük eki puanı, Ortalama sözce uzunluğu puanı, Durum ekleri puanı, Fiil ekleri puanı ve Karışık cümle yapısı puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 7: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	Erkek	53	161,83±201,56	-2,493	0.013
	Kız	37	278,92±246,21		
Sözcük kullanım puanı	Erkek	53	3,57±1,72	-1,307	0.191
	Kız	37	4,03±1,42		
Sözcük eki puanı	Erkek	53	3,85±4,36	-2,088	0.037
	Kız	37	6,11±4,65		
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	Erkek	53	0,64±0,48	-1,156	0.248
	Kız	37	0,76±0,43		

Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	Erkek	53	0,49±0,50	-1,477	0.140
	Kız	37	0,65±0,48		
Ortalama sözce uzunluğu puanı	Erkek	53	2,32±1,81	-2,320	0.020
	Kız	37	3,27±2,10		
Durum ekleri puanı	Erkek	53	0,91±1,50	-2,292	0.022
	Kız	37	1,57±1,61		
Fiil ekleri puanı	Erkek	53	2,08±3,62	-2,248	0.025
	Kız	37	4,30±4,81		
Karışık cümle yapısı puanı	Erkek	53	1,66±2,78	-2,108	0.035
	Kız	37	2,84±3,22		

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.8. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ ANNE YAŞI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.8’te TIGE-II Alt Boyut Puanları ile anne yaş açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutları ile anne yaşı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 8: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Anne Yaşı Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Yaş	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	18-30 yaş	52	171,98±190,58	-0,564	0.573
	31-40 yaş	38	261,95±263,22		
Sözcük kullanım puanı	18-30 yaş	52	3,83±1,52	-0,176	0.861
	31-40 yaş	38	3,66±1,74		
Sözcük eki puanı	18-30 yaş	52	4,27±4,24	-1,200	0.230
	31-40 yaş	38	5,47±5,01		
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	18-30 yaş	52	0,73±0,45	-0,998	0.318
	31-40 yaş	38	0,63±0,49		
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	18-30 yaş	52	0,52±0,5	-0,807	0.420
	31-40 yaş	38	0,61±0,5		
Ortalama sözce uzunluğu puanı	18-30 yaş	52	2,37±1,43	-0,935	0.350
	31-40 yaş	38	3,18±2,49		
Durum ekleri puanı	18-30 yaş	52	0,94±1,36	-1,289	0.197
	31-40 yaş	38	1,5±1,78		
Fiil ekleri puanı	18-30 yaş	52	2,08±3,56	-1,858	0.063
	31-40 yaş	38	4,24±4,86		
Karışık cümle yapısı puanı	18-30 yaş	52	1,48±2,4	-1,523	0.128
	31-40 yaş	38	3,05±3,52		

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.9. TİGE-II ALT BOYUT PUANLARININ ANNE EĞİTİM DURUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.9’de TİGE-II Alt Boyut Puanları ile anne eğitim durumu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TİGE-II ölçeği alt boyutlarından “Ortalama sözce uzunluğu” puanı ile anne eğitim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır (KV=8,482 p=0.037). Anne eğitim durumu lisansüstü olanların diğer gruplara kıyasla “Ortalama sözce uzunluğu” puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 9: TİGE-II Alt Boyut Puanlarının Anne Eğitim Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	Ort±SS	KV	p	Post-Hoc
Söylenen sözcük puanı	1)İlkokul ve altı	12	250,92±217,41			
	2)Ortaokul/Lise	32	147,88±208,88	4,26	0.23	
	3)Lisans	33	238,61±239,62	1	5	-
	4)Lisansüstü	13	252,31±239,76			
Sözcük kullanım puanı	1)İlkokul ve altı	12	4,08±1,68			
	2)Ortaokul/Lise	32	3,25±1,68	6,35	0.09	
	3)Lisans	33	3,88±1,62	8	5	-
	4)Lisansüstü	13	4,38±1,04			
Sözcük eki puanı	1)İlkokul ve altı	12	6,25±4,59			
	2)Ortaokul/Lise	32	3,63±4,26	3,00	0.39	
	3)Lisans	33	5,15±4,71	2	1	-
	4)Lisansüstü	13	5,31±4,96			
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	1)İlkokul ve altı	12	0,67±0,49			
	2)Ortaokul/Lise	32	0,59±0,50	3,07	0.38	
	3)Lisans	33	0,73±0,45	2	1	-
	4)Lisansüstü	13	0,85±0,38			
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	1)İlkokul ve altı	12	0,67±0,49			
	2)Ortaokul/Lise	32	0,47±0,51	1,91	0.59	
	3)Lisans	33	0,61±0,5	1	1	-
	4)Lisansüstü	13	0,54±0,52			
Ortalama sözce uzunluğu puanı	1)İlkokul ve altı	12	2,08±1,16			
	2)Ortaokul/Lise	32	2,09±1,51	8,48	0.03	
	3)Lisans	33	3,15±2,24	2	7	-
	4)Lisansüstü	13	3,69±2,36			
Durum ekleri puanı	1)İlkokul ve altı	12	0,92±1,31			
	2)Ortaokul/Lise	32	0,81±1,42	3,98	0.26	
	3)Lisans	33	1,45±1,66	4	3	-
	4)Lisansüstü	13	1,62±1,80			
Fiil ekleri puanı	1)İlkokul ve altı	12	3,17±3,46	3,35	0.34	
	2)Ortaokul/Lise	32	2,25±3,95	8	0	-

	3)Lisans	33	3,27±4,43			
	4)Lisansüstü	13	3,92±5,36			
Karışık cümle yapısı puanı	1)İlkokul ve altı	12	2,33±2,64			
	2)Ortaokul/Lise	32	1,50±2,66	3,29	0.34	-
	3)Lisans	33	2,48±3,08	9	8	
	4)Lisansüstü	13	2,69±3,90			

Kruskal Wallis H , Post-Hoc=Games Howell, p<0.05

4.10. TİGE-II ALT BOYUT PUANLARININ BABA YAŞI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.10’de TİGE-II Alt Boyut Puanları ile baba yaşı açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TİGE-II ölçeği alt boyutları ile baba yaş arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 10: TİGE-II Alt Boyut Puanlarının Baba Yaşı Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Yaş	N	Ort±SS	KV	p	Post - Hoc
Söylenen sözcük puanı	1)18-30 yaş	20	250,92±217,41			
	2)31-40 yaş	64	147,88±208,88	0,438	0.803	-
	3)40 yaş üzeri	6	252,31±239,76			
Sözcük kullanım puanı	1)18-30 yaş	20	4,08±1,68			
	2)31-40 yaş	64	3,25±1,68	0,864	0.649	-
	3)40 yaş üzeri	6	4,38±1,04			
Sözcük eki puanı	1)18-30 yaş	20	6,25±4,59			
	2)31-40 yaş	64	3,63±4,26	0,211	0.900	-
	3)40 yaş üzeri	6	5,31±4,96			
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	1)18-30 yaş	20	0,67±0,49			
	2)31-40 yaş	64	0,59±0,50	1,468	0.480	-
	3)40 yaş üzeri	6	0,85±0,38			
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	1)18-30 yaş	20	0,67±0,49			
	2)31-40 yaş	64	0,47±0,51	0,452	0.798	-
	3)40 yaş üzeri	6	0,54±0,52			
Ortalama sözce uzunluğu puanı	1)18-30 yaş	20	2,08±1,16			
	2)31-40 yaş	64	2,09±1,51	0,848	0.654	-
	3)40 yaş üzeri	6	3,69±2,36			
Durum ekleri puanı	1)18-30 yaş	20	0,92±1,31			
	2)31-40 yaş	64	0,81±1,42	3,906	0.142	-
	3)40 yaş üzeri	6	1,62±1,80			

Fiil ekleri puanı	1)18-30 yaş	20	3,17±3,46	1,492	0.474	-
	2)31-40 yaş	64	2,25±3,95			
	3)40 yaş üzeri	6	3,92±5,36			
Karışık cümle yapısı puanı	1)18-30 yaş	20	2,33±2,64	1,404	0.496	-
	2)31-40 yaş	64	1,50±2,66			
	3)40 yaş üzeri	6	2,69±3,90			

Kruskal Wallis H , Post-Hoc=Games Howell, p<0.05

4.11. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ BABA EĞİTİM DURUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.11'de TIGE-II Alt Boyut Puanları ile baba eğitim durumu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutları ile baba eğitim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 11: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Baba Eğitim Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	Ort±SS	KV	p	Post - Hoc
Söylenen sözcük puanı	1)İlkokul ve altı	13	219,77±196,2	1,776	0.620	-
	2)Ortaokul/Lise	29	166,45±207,29			
	3)Lisans	29	218,31±235,49			
	4)Lisansüstü	19	256,95±266,23			
Sözcük kullanım puanı	1)İlkokul ve altı	13	4,23±1,36	3,958	0.266	-
	2)Ortaokul/Lise	29	3,48±1,64			
	3)Lisans	29	3,55±1,76			
	4)Lisansüstü	19	4,16±1,42			
Sözcük eki puanı	1)İlkokul ve altı	13	6,69±4,21	4,532	0.209	-
	2)Ortaokul/Lise	29	3,41±4,12			
	3)Lisans	29	5,1±4,63			
	4)Lisansüstü	19	5,05±5,18			
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	1)İlkokul ve altı	13	0,69±0,48	1,510	0.680	-
	2)Ortaokul/Lise	29	0,62±0,49			
	3)Lisans	29	0,69±0,47			
	4)Lisansüstü	19	0,79±0,42			
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	1)İlkokul ve altı	13	0,77±0,44	3,888	0.274	-
	2)Ortaokul/Lise	29	0,45±0,51			
	3)Lisans	29	0,59±0,5			
	4)Lisansüstü	19	0,53±0,51			
Ortalama	1)İlkokul ve altı	13	1,92±0,95	5,000	0.172	-

sözce uzunluğu puanı	2)Ortaokul/Lise	29	2,17±1,36	3,121	0.373	-
	3)Lisans	29	3,14±2,25			
	4)Lisansüstü	19	3,42±2,5			
Durum ekleri puanı	1)İlkokul ve altı	13	0,69±0,95	2,024	0.567	-
	2)Ortaokul/Lise	29	0,9±1,47			
	3)Lisans	29	1,52±1,72			
	4)Lisansüstü	19	1,42±1,74			
Fiil ekleri puanı	1)İlkokul ve altı	13	3±3,37	2,642	0.450	-
	2)Ortaokul/Lise	29	2,24±3,81			
	3)Lisans	29	3,14±4,41			
	4)Lisansüstü	19	3,89±5,28			
Karışık cümle yapısı puanı	1)İlkokul ve altı	13	2,31±2,59	2,642	0.450	-
	2)Ortaokul/Lise	29	1,52±2,54			
	3)Lisans	29	2,34±3,07			
	4)Lisansüstü	19	2,68±3,8			

Kruskal Wallis H , Post-Hoc=Games Howell, p<0.05

4.12. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ AİLENİN GELİR DURUMU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.12’de TIGE-II Alt Boyut Puanları ile ailenin gelir durumu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutlarından “Ortalama sözce uzunluğu” puanı ile ailenin gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır (KV=6,599 p=0.037). Ailenin gelir durumu İyi/Çok iyi olan katılımcıların diğer gruplara kıyasla “Ortalama sözce uzunluğu” puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 12: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının Ailenin Gelir Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Gelir Durumu	N	Ort±SS	KV	p	Post - Hoc
Söylenen sözcük puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	146,33±204,82	2,809	0.245	-
	2)Orta	45	186,24±211,96			
	3)İyi/Çok iyi	39	247,13±246,21			
Sözcük kullanım puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	3,17±2,04	2,257	0.324	-
	2)Orta	45	3,60±1,63			
	3)İyi/Çok iyi	39	4,03±1,51			
Sözcük eki puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	4,17±4,96	0,479	0.787	-
	2)Orta	45	4,58±4,46			
	3)İyi/Çok iyi	39	5,10±4,79			
Birden fazla sözcüğü cümle	1)Çok kötü/Kötü	6	0,50±0,55	3,932	0.140	-
	2)Orta	45	0,62±0,49			

İçinde kullanma puanı	3)İyi/Çok iyi	39	0,79±0,41			
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	0,50±0,55			
	2)Orta	45	0,53±0,50	0,346	0.841	-
	3)İyi/Çok iyi	39	0,59±0,50			
Ortalama sözce uzunluğu puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	1,67±1,21			
	2)Orta	45	2,33±1,68	6,599	0.037	-
	3)İyi/Çok iyi	39	3,31±2,24			
Durum ekleri puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	0,50±0,84			
	2)Orta	45	1,04±1,49	1,846	0.397	-
	3)İyi/Çok iyi	39	1,44±1,71			
Fiil ekleri puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	1,50±3,21			
	2)Orta	45	2,87±4,13	1,221	0.543	-
	3)İyi/Çok iyi	39	3,36±4,59			
Karışık cümle yapısı puanı	1)Çok kötü/Kötü	6	1,50±2,74			
	2)Orta	45	1,80±2,68	1,651	0.438	-
	3)İyi/Çok iyi	39	2,64±3,38			

Kruskal Wallis H , Post-Hoc=Games Howell, p<0.05

4.13. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUNUZ EKRANLA TANIŞTI MI?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.13'te TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” Sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutlarından Söylenen sözcük puanı ($Z=-1,984$ $p=0.047$), Ortalama sözce uzunluğu puanı ($Z=-2,096$ $p=0.036$), Durum ekleri puanı ($Z=-2,218$ $p=0.027$) ile “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” sorusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ekranla tanışmayan çocukların tanışanlara kıyasla Söylenen sözcük puanı, Ortalama sözce uzunluğu puanı ve Durum ekleri puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 13: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğunuz ekranla tanıştı mı?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Cevap	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	Hayır	10	376,5±285,47	-1,984	0.047
	Evet	80	189,15±211,93		
Sözcük kullanım	Hayır	10	4,20±1,48	-0,934	0.350

puanı	Evet	80	3,70±1,63		
Sözcük eki puanı	Hayır	10	7,00±4,62	-1,651	0.099
	Evet	80	4,50±4,54		
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	Hayır	10	0,80±0,42	-0,801	0.423
	Evet	80	0,68±0,47		
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	Hayır	10	0,70±0,48	-0,970	0.332
	Evet	80	0,54±0,5		
Ortalama sözce uzunluğu puanı	Hayır	10	4,30±2,75	-2,096	0.036
	Evet	80	2,51±1,79		
Durum ekleri puanı	Hayır	10	2,30±1,77	-2,218	0.027
	Evet	80	1,04±1,5		
Fiil ekleri puanı	Hayır	10	5,70±5,36	-1,898	0.058
	Evet	80	2,65±4,03		
Karışık cümle yapısı puanı	Hayır	10	3,20±3,91	-0,990	0.322
	Evet	80	2,01±2,88		

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.14. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUNUZ EKRAN İLE KAÇ AYLIKKEN TANIŞTI?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI (N=80)

Tablo 4.14’te TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Çocuğunuz ekran ile kaç aylıkken tanıştı?” sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre “Çocuğunuz ekran ile kaç aylıkken tanıştı?” sorusu ile TIGE-II ölçeği alt boyutlarından Söylenen sözcük puanı (Z=-3,215 p=0.001), Sözcük kullanım puanı (Z=-2,618 p=0.009), Sözcük eki puanı (Z=-2,391 p=0.017), Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı (Z=-2,395 p=0.017), Ortalama sözce uzunluğu puanı (Z=-3,261 p=0.001), Durum ekleri puanı (Z=-3,754 p<0.001), Fiil ekleri puanı (Z=-2,920 p=0.003) ve Karışık cümle yapısı puanı (Z=-2,493 p=0.013) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ekranla 13-24 aylıkken tanışan çocukların 0-12 ay tanışan çocuklara kıyasla Söylenen sözcük puanı, Sözcük kullanım puanı, Sözcük eki puanı, Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı, Ortalama sözce uzunluğu puanı, Durum ekleri puanı, Fiil ekleri puanı ve Karışık cümle yapısı puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 14: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğunuz ekran ile kaç aylıkken tanıştı?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması (n=80)

Değişkenler	Yaş	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	0-12 ay	53	136,02±172,92	-3,215	0.001
	13-24 ay	27	293,44±244,16		
Sözcük kullanım puanı	0-12 ay	53	3,34±1,75	-2,618	0.009
	13-24 ay	27	4,41±1,05		
Sözcük eki puanı	0-12 ay	53	3,70±4,34	-2,391	0.017
	13-24 ay	27	6,07±4,6		
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	0-12 ay	53	0,58±0,50	-2,395	0.017
	13-24 ay	27	0,85±0,36		
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	0-12 ay	53	0,47±0,5	-1,643	0.100
	13-24 ay	27	0,67±0,48		
Ortalama sözce uzunluğu puanı	0-12 ay	53	1,98±1,20	-3,261	0.001
	13-24 ay	27	3,56±2,26		
Durum ekleri puanı	0-12 ay	53	0,58±1,17	-3,754	< 0.001
	13-24 ay	27	1,93±1,69		
Fiil ekleri puanı	0-12 ay	53	1,72±3,14	-2,920	0.003
	13-24 ay	27	4,48±4,93		
Karışık cümle yapısı puanı	0-12 ay	53	1,36±2,27	-2,493	0.013
	13-24 ay	27	3,30±3,51		

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.15. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUN EKRAN KULLANIM SÜRESİ 1 GÜNDE NE KADARDIR?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.15’te TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Çocuğun ekran kullanım süresi 1 günde ne kadardır?” sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutları ile “Çocuğun ekran kullanım süresi 1 günde ne kadardır?” sorusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 15: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğun ekran kullanım süresi 1 günde ne kadardır?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler		N	Ort±SS	KV	p	Post - Hoc
Söylenen sözcük puanı	1)1 saatten az	36	214,58±241,61	0,551	0.759	-
	2)1-3 saat	24	170,92±199,31			
	3)3 saatten fazla	20	165,25±169,93			
Sözcük kullanım puanı	1)1 saatten az	36	3,92±1,56	1,082	0.582	-
	2)1-3 saat	24	3,46±1,74			
	3)3 saatten fazla	20	3,60±1,64			
Sözcük eki puanı	1)1 saatten az	36	4,72±4,71	0,875	0.646	-

	2)1-3 saat	24	4,54±4,67			
	3)3 saatten fazla	20	4,05±4,27			
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	1)1 saatten az	36	0,78±0,42			
	2)1-3 saat	24	0,54±0,51	3,689	0.158	-
	3)3 saatten fazla	20	0,65±0,49			
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	1)1 saatten az	36	0,58±0,50			
	2)1-3 saat	24	0,50±0,51	0,546	0.761	-
	3)3 saatten fazla	20	0,50±0,51			
Ortalama sözce uzunluğu puanı	1)1 saatten az	36	2,89±2,09			
	2)1-3 saat	24	2,25±1,67	2,010	0.366	-
	3)3 saatten fazla	20	2,15±1,14			
Durum ekleri puanı	1)1 saatten az	36	1,17±1,61			
	2)1-3 saat	24	1,08±1,50	0,642	0.725	-
	3)3 saatten fazla	20	0,75±1,29			
Fiil ekleri puanı	1)1 saatten az	36	3,19±4,67			
	2)1-3 saat	24	2,38±3,73	0.510	0.775	-
	3)3 saatten fazla	20	2,00±3,04			
Karışık cümle yapısı puanı	1)1 saatten az	36	2,64±3,40			
	2)1-3 saat	24	1,54±2,47	1,473	0.479	-
	3)3 saatten fazla	20	1,45±2,11			

Kruskal Wallis H , Post-Hoc=Games Howell, p<0.05

4.16. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUN EKRAN KULLANIM SÜRESİNDE KISITLAMA VAR MI?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.16’da TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Çocuğun ekran kullanım süresinde kısıtlama var mı?” sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutları ile “Çocuğun ekran kullanım süresinde kısıtlama var mı?” sorusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 16: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğun ekran kullanım süresinde kısıtlama var mı?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Cevap	N	Ort±SS	KV	p	Post - Hoc
Söylenen sözcük puanı	1)Evet	41	185,1±231,75			
	2)Hayır	21	176,57±189,47	0,735	0.693	-
	3)Kısmen	18	213,06±198,18			
Sözcük kullanım puanı	1)Evet	41	3,73±1,60			
	2)Hayır	21	3,38±1,80	1,393	0.498	-
	3)Kısmen	18	4,00±1,50			

Sözcük eki puanı	1)Evet	41	4,00±4,64	2,085	0.353	-
	2)Hayır	21	4,38±4,43			
	3)Kısmen	18	5,78±4,45			
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	1)Evet	41	0,68±0,47	1,882	0.390	-
	2)Hayır	21	0,57±0,51			
	3)Kısmen	18	0,78±0,43			
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	1)Evet	41	0,49±0,51	1,611	0.447	-
	2)Hayır	21	0,52±0,51			
	3)Kısmen	18	0,67±0,49			
Ortalama sözcük uzunluğu puanı	1)Evet	41	2,73±2,12	0,659	0.719	-
	2)Hayır	21	2,10±1,22			
	3)Kısmen	18	2,50±1,47			
Durum ekleri puanı	1)Evet	41	1,07±1,57	0,230	0.904	-
	2)Hayır	21	0,90±1,45			
	3)Kısmen	18	1,11±1,45			
Fiil ekleri puanı	1)Evet	41	2,68±4,47	0,925	0.630	-
	2)Hayır	21	2,43±3,56			
	3)Kısmen	18	2,83±3,65			
Karışık cümle yapısı puanı	1)Evet	41	2,02±3,17	0,783	0.676	-
	2)Hayır	21	1,76±2,51			
	3)Kısmen	18	2,28±2,70			

Kruskal Wallis H , Post-Hoc=Games Howell, p<0.05

4.17. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUĞUN EKRAN İÇERİĞİ AİLE TARAFINDAN DENETLENİYOR MU?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.17’de TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Çocuğun ekran içeriği aile tarafından denetleniyor mu?” sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutları ile “Çocuğun ekran içeriği aile tarafından denetleniyor mu?” sorusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 17: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuğun ekran içeriği aile tarafından denetleniyor mu?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Cevap	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	Evet	66	185,45±217,94	-0,196	0.844
	Hayır	14	206,57±187,23		
Sözcük kullanım puanı	Evet	66	3,70±1,61	-0,131	0.895
	Hayır	14	3,71±1,77		
Sözcük eki puanı	Evet	66	4,30±4,58	-0,506	0.613

	Hayır	14	5,43±4,42		
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	Evet	66	0,67±0,48		
	Hayır	14	0,71±0,47	-0,343	0.731
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	Evet	66	0,50±0,50		
	Hayır	14	0,71±0,47	-1,451	0.147
Ortalama sözce uzunluğu puanı	Evet	66	2,55±1,89		
	Hayır	14	2,36±1,22	-0,491	0.623
Durum ekleri puanı	Evet	66	1,03±1,52		
	Hayır	14	1,07±1,44	-0,474	0.636
Fiil ekleri puanı	Evet	66	2,61±4,18		
	Hayır	14	2,86±3,30	-0,772	0.440
Karışık cümle yapısı puanı	Evet	66	2,00±3,01		
	Hayır	14	2,07±2,27	-0,887	0.375

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.18. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ANNENİN GÜNLÜK EKRAN KULLANIM SÜRESİ” AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.18’de TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Annenin günlük ekran kullanım süresi” açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutlarından, “Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı” ile “Annenin günlük ekran kullanım süresi” arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($Z=-2,038$ $p=0.042$). Günlük ekran kullanım süresi 3 saat üzeri olan annelerin çocukları diğer gruba kıyasla Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 18: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Annenin günlük ekran kullanım süresi” Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Süre	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	0-3 saat	72	206,47±225,63		
	3 saat üzeri	18	223,94±239,44	-0,570	0.569
Sözcük kullanım puanı	0-3 saat	72	3,69±1,68		
	3 saat üzeri	18	4,00±1,33	-0,467	0.640
Sözcük eki puanı	0-3 saat	72	4,72±4,66		
	3 saat üzeri	18	5,00±4,45	-0,319	0.750
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	0-3 saat	72	0,64±0,48		
	3 saat üzeri	18	0,89±0,32	-2,038	0.042
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	0-3 saat	72	0,54±0,50		
	3 saat üzeri	18	0,61±0,50	-0,527	0.598
Ortalama sözce uzunluğu puanı	0-3 saat	72	2,57±1,99		
	3 saat üzeri	18	3,28±1,87	-1,813	0.070
Durum ekleri puanı	0-3 saat	72	1,15±1,56		
	3 saat üzeri	18	1,28±1,64	-0,213	0.831

Fiil ekleri puanı	0-3 saat	72	3,07±4,34	-0,103	0.918
	3 saat üzeri	18	2,67±4,09		
Karışık cümle yapısı puanı	0-3 saat	72	2,13±3,06	-0,432	0.666
	3 saat üzeri	18	2,22±2,86		

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.19. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “BABANIN GÜNLÜK EKRAN KULLANIM SÜRESİ” AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.19’da TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “babanın günlük ekran kullanım süresi” sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre TIGE-II ölçeği alt boyutları ile “babanın günlük ekran kullanım süresi” sorusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4. 19: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Babanın günlük ekran kullanım süresi” Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Süre	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	0-3 saat	55	208,4±224,95	-0,286	0.775
	3 saat üzeri	35	212,43±233,93		
Sözcük kullanım puanı	0-3 saat	55	3,82±1,67	-0,789	0.430
	3 saat üzeri	35	3,66±1,53		
Sözcük eki puanı	0-3 saat	55	5,15±4,66	-1,123	0.261
	3 saat üzeri	35	4,20±4,49		
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	0-3 saat	55	0,73±0,45	-0,981	0.327
	3 saat üzeri	35	0,63±0,49		
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	0-3 saat	55	0,58±0,50	-0,625	0.532
	3 saat üzeri	35	0,51±0,51		
Ortalama sözce uzunluğu puanı	0-3 saat	55	2,64±1,90	-0,200	0.842
	3 saat üzeri	35	2,83±2,12		
Durum ekleri puanı	0-3 saat	55	1,18±1,56	-0,239	0.811
	3 saat üzeri	35	1,17±1,60		
Fiil ekleri puanı	0-3 saat	55	3,18±4,33	-0,494	0.621
	3 saat üzeri	35	2,69±4,21		
Karışık cümle yapısı puanı	0-3 saat	55	2,20±3,10	-0,084	0.933
	3 saat üzeri	35	2,06±2,90		

Mann Whitney U test, *p<0.05

4.20. TIGE-II ALT BOYUT PUANLARININ “ÇOCUK OKUL ÖNCESİ EĞİTİME (KREŞ, ANAOKULU, OYUN GRUBU VS.) GİDİYOR MU?” SORUSU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.20’de TIGE-II Alt Boyut Puanları ile “Çocuk okul öncesi eğitime

(kreş, anaokulu, oyun grubu vs.) gidiyor mu?” sorusu açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir. Bu analiz sonucuna göre “Çocuk okul öncesi eğitime (kreş, anaokulu, oyun grubu vs.) gidiyor mu?” sorusu ile TIGE-II ölçeği alt boyutlarından Sözcük eki puanı ($Z=-2,072$ $p=0.038$), Ortalama sözce uzunluğu puanı ($Z=-2,457$ $p=0.014$), Durum ekleri puanı ($Z=-2,508$ $p=0.012$) ve Fiil ekleri puanı ($Z=-2,544$ $p=0.011$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Okul öncesi eğitime giden çocukların gitmeyenlere kıyasla Sözcük eki, Ortalama sözce uzunluğu puanı, Durum ekleri puanı ve Fiil ekleri puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. 20: TIGE-II Alt Boyut Puanlarının “Çocuk okul öncesi eğitime (kreş, anaokulu, oyun grubu vs.) gidiyor mu?” Sorusu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Cevap	N	Ort±SS	Z	p
Söylenen sözcük puanı	Evet	15	317,6±294,75	-	0.126
	Hayır	75	188,44±206,93	1,532	
Sözcük kullanım puanı	Evet	15	3,93±1,62	-	0.527
	Hayır	75	3,72±1,62	0,633	
Sözcük eki puanı	Evet	15	6,87±4,73	-	0.038
	Hayır	75	4,36±4,48	2,072	
Birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı	Evet	15	0,73±0,46	-	0.685
	Hayır	75	0,68±0,47	0,405	
Sözcüklere ek takmaya başlanmış olma puanı	Evet	15	0,73±0,46	-	0.131
	Hayır	75	0,52±0,5	1,509	
Ortalama sözce uzunluğu puanı	Evet	15	4,53±2,97	-	0.014
	Hayır	75	2,35±1,49	2,457	
Durum ekleri puanı	Evet	15	2,2±1,9	-	0.012
	Hayır	75	0,97±1,42	2,508	
Fiil ekleri puanı	Evet	15	5,8±5,76	-	0.011
	Hayır	75	2,43±3,7	2,544	
Karışık cümle yapısı puanı	Evet	15	3,67±4,01	-	0.075
	Hayır	75	1,84±2,7	1,780	

Mann Whitney U test, * $p<0.05$

5. TARTIŞMA

Erken çocukluk dönemindeki dijital ekran maruziyetinin bilinen birçok olumsuz etkisi bulunmakla birlikte bu konuda birçok araştırma yapılmaya devam etmektedir. Çocukların okul öncesi dönemde kullanmaya başladığı cep telefonu, tablet, bilgisayar ve internetin çocukların gelişimlerinde zararlı sonuçlar doğurabileceği açıktır (25).

Literatürde bebeklik ve erken çocukluk dönemindeki ekran maruziyeti ile ilgili veriler artış göstermektedir. Aile hekimlerinin doğum öncesi dönemden başlayarak, bebeklik ve erken çocukluk döneminde de ailelerle ve çocuklarla olan yakın iletişimi ve bilgi verme şansının yüksek olması nedeniyle, bebeklerde ve çocuklarda ekran maruziyetinin etkileri konusunda ailelerin, aile hekimleri tarafından aydınlatılabileceği düşünülmüştür. Çalışmamızda, bebeklik ve erken çocukluk döneminde çocukların ve ebeveynlerin ekran kullanım durumları, hangi ekran kullanımının daha çok tercih edildiği, çocuklarda ekran kullanımı konusunda ebeveynlerin düşünceleri, ekran kullanımının çocukların dil gelişimi üzerinde etkisi olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Ailelere bebeklik ve erken çocukluk dönemindeki dijital ekran maruziyetinin olumsuz etkileri hakkında ve çocuklarla kaliteli ve etkileşimli vakit geçirme konusunda fikir verilmesi hedeflenmiştir.

Ülkemizde 2013 yılında İstanbul, Bursa ve Kocaeli illerinde 7 yaş altı 102 çocuğa uygulanan bir araştırmada çocukların tamamının internet, tablet ve cep telefonunun en az birini kullandığı bulunmuştur. Aynı çalışmada çocukların tamamının TV izlediği görülmüştür (25). Zimmerman ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırmada, bebeklerin %40'ının üç aylıkken düzenli olarak ekran izlediği ve 24 aylıkken bu oranın % 90'a yükseldiği görülmüştür (56). Edirne ilinde 3-6 yaş arası 942 çocuğun dahil edildiği bir çalışmada çocukların %96,1'inin televizyon izlediği, %40,4'ünün bilgisayar, %54,7'sinin tablet ve %84,5'inin akıllı telefon kullandığı belirlenmiştir. Çocukların %5,7'sinin bilgisayar, %7,5'inin tablet, %12,2'sinin akıllı telefon kullanmaya, %47,6'sının televizyon izlemeye 2 yaşından önce başladığı görülmüştür (36). Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi Sağlam Çocuk Polikliniğinde 2019-2020'de yapılan 2 yaş altı 424 çocuğun dahil edildiği diğer bir çalışmada çalışmaya katılan çocukların 243'ünün (%57,3) ekran maruziyetinin olduğu bulunmuştur (37). İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Sosyal Pediatri Bilim Dalı Çocuk Sağlığı İzlem Polikliniğine Ocak

2018 ile Mart 2018 tarihleri arasında başvuran 18-36 aylık çocuklar arasında yürütülen bir çalışmaya 187 çocuk dahil edilmiş ve bu çocuklardan izole dil gelişim bozukluğu olan 22 çocuğun ekran maruziyeti sıklığı %81,8 olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu çocukların %40,9'unda televizyon izlemenin yanında arka fonda da TV'ye maruz kalma öyküsü olduğu görülmüştür (38). 2018-2019 yılında Hatay'da Mustafa Kemal Üniversitesi Kreş ve Gündüz Bakımevinde 42 çocuğun dahil edildiği başka bir çalışmada çocukların 11'inin (%26,2) 1-2 yaş arasında, 17'sinin (%40,5) 2-3 yaş arasında, 10'unun (%23,8) 3-4 yaş arası, 4'ünün (%9,5) 4 yaşından sonra teknolojik cihazları kullanmaya başladığı görülmüştür (39). Amerika Birleşik Devletleri'nde ulusal düzeyde temsili bir anket, 2 yaşından küçük çocukların %68'inin ekran medyası kullandığını tespit etmiştir (40). Başka bir çalışmada, 2011 yılında 0-8 yaş grubu çocukların %52'sinin teknolojik cihaz kullandığı, kullanma oranının 2013 yılında ise %75'e kadar çıktığı bildirilmiştir (41). Si Ning Goh ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada 18-24 aylık çocukların yaklaşık % 90'ının ekran maruziyeti olduğu görülmüştür (43). New York Eyaleti Kadınlar, Bebekler ve Çocuklar programına katılan küçük çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, 1 yaşındaki çocukların %82'sinin ve 2 yaşındaki çocukların %95'inin düzenli olarak televizyon ve video izlediğini ortaya koymuştur (67). Çalışmamızda da yukarıdaki araştırmalara benzer şekilde, çalışmaya dahil edilen 90 çocuğun %88,9'unun ekran izlediği görüldü.

Ülkemizde 2013 yılında yapılan 7 yaş altı 102 çocuğun dahil edildiği bir araştırmada teknolojik aletlerle geçirdikleri günlük ortalama süre katılımcıların %50'sinde 1 saat üzeri olarak bulunmuştur (25). ABD'de 1000'den fazla ebeveynle (çocukların yaş aralığı 6 ay-6 yıl) ulusal çapta yapılan bir araştırmada, 2 yaş altı çocukların %68'inin gün içinde bu aktivitelere (%59'u televizyon, %42'si video veya DVD, %5'i bilgisayar ve %3'ü video oyunları) yaklaşık 2,05 saat zaman harcadığı belirtilmiştir. Aynı çalışmada 6 yaş altındaki bu çocukların gün içerisinde ortalama 1,58 saat teknolojik cihaz kullandığı görülmüştür (40). Sidney'de yapılan bir çalışmada 18 aylık çocukların %60,8'inde günde 0 ila 2 saat arasında ekran maruziyet süreleri olup, %39,2'sinde günde iki saatin üzerinde ekran maruziyet süreleri olduğu görülmüştür (42). Diğer bir çalışmada 18-24 aylık çocukların günlük ortalama ekran süresinin 1,5 saat olduğu bulunmuştur (43). Lin ve arkadaşları, 15-35 aylık çocuklarda yaptıkları çalışmada iki yaşından küçük çocuklarda ortalama günlük televizyon izleme süresini 67.4 dakika olarak bulmuşlardır (44). 2001 ve

2012 yılları arasında 12.828 çocuğun ebeveynlerine uygulanan ankette ebeveynlerin çoğu çocuklarının günde iki saat ve üzeri TV izlediğini bildirmişlerdir (62). New York'ta yapılan bir araştırmada iki yaşındaki çocukların %43'ünün günde iki saatten fazla televizyon izlediği belirlenmiştir (67). Çalışmamızda da bu araştırmalara benzer şekilde çocukların %55,0'nın günlük ortalama bir saatten fazla ekran kullanım süresi olduğu bulundu.

Bir çalışmada ailesi çalışmayıp evde olan çocukların daha yüksek mobil medya kullanımı olduğu bildirilmiştir (45). Edirne ilinde 3-6 yaş arası 1892 çocuğun ebeveynlerine uygulanan bir çalışmada, çalışmayan anne çocuklarının ekran kullanım süresi anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (36). Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada ekran maruziyeti olan çocuklarda, annenin çalışma durumu ile bebeğin ekran maruziyeti süresi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Annesi çalışan bebeklerin 1-2 saat ekran maruziyeti oranı %21,3 iken, bu oran çalışmayan annelerin bebeklerinde %9,1 olup anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmüştür (37). Bizim çalışmamızda ise annesi çalışmayan çocukların günlük ekran kullanım süresi anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur ($p=0.031$).

Yıldız ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada; eğitim seviyesi düşük olan annelerin çocuklarının daha çok ekrana maruz kaldığı gösterilmiştir. Aynı çalışmada babasının öğrenim durumu ilkökul ve altı olan çocukların günlük toplam ekran kullanım zamanının 120 dakikadan fazla olduğu görülürken, babası üniversite mezunu olan çocukların ekran zamanının 30-60 dakika arasında olduğu ($p=0,019$) görülmüştür (36). Yunanistan'da yapılan bir çalışmada 1-2 yaş arası çocuklar arasında anne eğitim durumunun, çocuğun TV izleme süresi ile ilişkili olduğu bulunmuştur (46). Hesketh ve arkadaşlarının çalışmasında da anne öğrenim durumunun çocuğun televizyon izleme süresini etkilediği, eğitim düzeyi arttıkça ekran süresinin azaldığı saptanmıştır (47). Bir diğer çalışmada ise annenin eğitim seviyesinin düşük olduğu evlerde yaşayan çocukların günlük TV izleme saatleri daha yüksek bulunmuştur (57). Türkiye'de yapılan, ekran süreleri ve aile işlevinin değerlendirildiği bir çalışmada anne öğrenim durumu arttıkça çocukların ekran sürelerinin anlamlı olarak düştüğü görülmüştür. Aynı çalışmada babası lise mezunu olan çocuklarda ekran süreleri en uzun iken, üniversite mezunu babaların çocuklarında ekran süreleri en kısa bulunmuştur (48). Yine Türkiye'den Akyürek ve arkadaşlarının ekran bağımlılığı üzerine yaptığı bir çalışmada annenin ve babanın öğrenim durumu arttıkça günlük ortalama televizyon izleme süresinin azaldığı

bulunmuştur (49). Başka bir çalışmada ise lise ve altı eğitim düzeyi olan annelerin bebeklerinde ekran maruziyeti oranı %81,7 iken, lisans ve yüksek lisans seviyesinde eğitimi olan annelerin çocuklarının ekran maruziyet süreleri anlamlı olarak daha düşük olarak bulunmuştur (37). Çalışmamızın sonucunda da bu çalışmalara benzer olarak anne ve baba eğitim düzeyleri lisans ve üstü olan çocuklarda günlük ortalama ekran kullanım sürelerinin daha az olduğu görülmüştür.

Ülkemizde Denizli ilinde yapılan 302 ebeveyn ve onların 48-72 aylık çocuklarının dahil edildiği bir araştırmada, çocukların alıcı/ifade edici dil gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TELD-3) uygulanmış ve evdeki çocuk sayısı ile ifade edici dil gelişimi arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişki olduğu görülmüştür (52). Ankara ilinde 5-6 yaş grubunda 232 çocuğun dahil edildiği başka bir çalışmada kardeş sayısına göre Descoeudres'in Dil Testi (DLT), Peabody Resim-Kelime Testi (PRKT), Lügatçe ve Dil Testi (LDT) puanlarında ortalama değerler karşılaştırılmış ve gruplar arası farkın önemli olmadığı saptanmıştır (53). 2016-2017 yılında ülkemizde yapılan başka bir araştırmada 36- 72 aylık 191 çocuk çalışmaya dahil edilmiş, çocukların dil gelişim düzeylerini ölçmek için Peabody Resim-Kelime Testi kullanılmış ve çocukların puan ortalamaları ile kardeş sayıları arasındaki fark, anlamlı bulunmamıştır (54). Bizim çalışmamızda ise evdeki çocuk sayısı arttıkça, çalışmaya dahil edilen çocukların TIGE-II puanlarından söylenen sözcük puanı, sözcük kullanım puanı, birden fazla sözcüğü aynı cümle içinde kullanma puanı ve ortalama sözce uzunluğu (OSU) puanının daha düşük olduğu görülmüştür.

Pamukkale Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada ebeveynin eğitim düzeyi arttıkça çocukların dil gelişim puanlarında artış olduğu gözlenmiştir (52). Konya ilinde 2010-2012 yılları arasında yapılan 60-72 ay arası 292 çocuğun dahil edildiği, çocukların dil gelişim düzeylerine etki eden faktörlerin incelendiği bir araştırmada, çocukların dil gelişim düzeyini ölçmek için Descoeudres'in Lügatçe Testi kullanılmış ve ebeveyn eğitim durumuna göre test sonuçları incelendiğinde, lisans mezunu ebeveynlerin çocuklarının %73,66'sı metinde aranan sözcüklere doğru cevap vermiş, ilkokul mezunu ebeveynlerin çocuklarının %64,59'u, ortaokul mezunu ebeveynlerin çocuklarının ise %61,62'si metinde aranan sözcüklere doğru cevap vermişlerdir (55). 3 yaş altı çocukların teknolojik alet kullanımlarının, gelişimleri üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir araştırmada annenin eğitim durumuna bağlı olarak dil gelişim düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı, annesi lisans ve

lisansüstü mezunu olan çocukların dil gelişim düzeylerinin, annesi ilkököl ve ortaokul mezunu olan çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (58). Benzer şekilde çalışmamızda da anne eğitim düzeyi lisansüstü olan çocukların OSU puanı anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Fakat bizim çalışmamızda baba eğitim düzeyi ile TİGE-II puanlamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Davaslıgil tarafından alt ve üst sosyoekonomik ve kültürel düzeyde bulunup ilkököl birinci sınıfa devam eden 100 öğrencinin dil gelişimine okulun etkisi incelenmiştir. İki grup arasında sözcük bilgisi bakımından fark olduğu görölmüştür. Sosyoekonomik ve kültürel bakımdan düşük öğrencilerin isimlendirme testinde, sosyoekonomik ve kültürel düzeyi yüksek öğrenciler kadar başarılı olamadıkları görölmüştür (59). 0-72 ay çocuklarının dil gelişimi ile sosyoekonomik düzey ilişkisini saptamak amacıyla yürütölen bir araştırmada, dil gelişimi ile sosyoekonomik düzey arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (60). Başka bir araştırmada üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişimi puanlarının, alt sosyoekonomik düzey ve orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişimi puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca sosyoekonomik düzey arttıkça dil gelişim puanlarında artış olduğu gözlenmiştir (54). Bir diğör araştırmada beş yaş çocukların sosyoekonomik durumlarına göre dil gelişimleri karşılaştırılmıştır. Orta ve düşük sosyoekonomik durumdan gelen 36 çocuğa “Peabody Dil Gelişim Testi” uygulanmış ve orta sosyoekonomik durumdan gelen çocukların kullandığı toplam sözcük sayısının, düşük sosyoekonomik durumdan gelen çocuklara göre daha fazla olduğu görölmüştür (61). Çalışmamızda da benzer şekilde gelir durumunu iyi-çok iyi olarak ifade eden ailelerin çocuklarında TİGE-II puanlarından OSU puanı, anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Konuşma gecikmesi olan 56 çocuğun ve konuşma gelişimi normal olan 110 çocuğun dahil edildiği bir çalışmada, dil gecikmesi yaşayan çocukların TV izlemeye başlangıç yaşları ortalama $7,22 \pm 5,52$ aylık ve günlük ortalama TV izleme süreleri 3.05 ± 1.90 saat olarak hesaplanmıştır. Normal dil gelişimi gösteren çocukların ise 11.92 ± 5.86 aylıkken TV izlemeye başladığı ve günde ortalama 1.85 ± 1.18 saat TV izlediği görölmüştür. Aynı çalışmada on iki aydan daha küçükken TV izlemeye başlayan ve her gün iki saatten fazla TV izleyen çocuklarda dil gecikmesi gelişme olasılığının yaklaşık altı kat daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu çalışma özellikle iki yaşından önce, dil gelişimi ile televizyon izleme arasında negatif bir ilişki olduğunu düşündürmektedir (63). 1973 yılında yapılan bir araştırmada iki yaşındaki çocukların

dil gelişimi incelenmiş ve bu çocukların TV izlediği süre uzadıkça, dil gelişimi ölçümlerinin ve 50 kelimenin edinildiği yaş gibi gelişimsel belirteçlerin negatif yönde etkilendiği görülmüştür (64). Linebarger ve Walker, ebeveynler tarafından 6 aylıktan itibaren tutulan TV izleme günlükleriyle ilişkili olarak 30 aylık bebeklerde kelime dağarcığını ve ifade edici dili analiz etmişlerdir. Diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada çocukların maruz kaldığı belirli programlarla ilişkili olarak analiz yapılmıştır. Bu çalışma, erken yaşta televizyon izlemenin içeriğe bağlı olarak dil gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabileceğini gösteren bir araştırmadır. Bu çalışmada, dil gelişimi ile iki yaşından küçük yaşta TV izleme arasında negatif ilişkiler olduğu görülmüştür (65). 2006 yılında 2-24 ay arası bebeği olan 1008 ebeveynle yapılan bir araştırmada 8 ila 16 aylık çocuklarda bebek videolarının izlenmesi ile kelime edinimi arasında büyük bir negatif ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bebeğin ekran izlediği her saat ile analizde ilişkilendirilen 17 puanlık fark, kullanılan ölçekte yer alan 90 kelimeden, bir çocuk için yaklaşık 6 ila 8 kelimelik bir farka karşılık gelmiştir (66). 119 İspanyol bebek ve yürümeye başlayan çocukların ekran medyası kullanımı, medya içeriği ve dil gelişimi arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, ortalama olarak, günde 2 saat veya daha fazla televizyona maruz kalan bebeklerin ve küçük çocukların; 2 saatten az televizyona maruz kalan bebeklere ve küçük çocuklara göre iletişim alanında düşük puan alma olasılıklarının 5,5 kat arttığı görülmüş. Aynı çalışmada yüksek düzeyde televizyon maruziyeti (>2 saat) daha düşük iletişim puanları ile ilişkilendirilmiştir (68). Araştırmamızda da bu çalışmalara benzer şekilde ekran maruziyeti hiç olmayan çocukların TIGE-II puanlarından söylenen sözcük puanı, ortalama sözce uzunluğu puanı ve durum ekleri puanı daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda ekran izlemeye 13-24 ay arasında başlayan çocukların, 0-12 ay arasında izlemeye başlayan çocuklara göre söylenen sözcük puanı, sözcük kullanım puanı, sözcük eki puanı, birden fazla sözcüğü cümle içinde kullanma puanı, ortalama sözce uzunluğu puanı, durum ekleri puanı, fiil ekleri puanı ve karışık cümle yapısı puanı anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Okul öncesi eğitime gitme durumuna göre dil gelişimine bakıldığında 1988 yılında anaokuluna giden ve gitmeyen 4-6 yaş arası çocukların kullandıkları ifadelerin söz dizimi yönünden 48 çocuğun incelendiği bir araştırma sonucunda cümlelerdeki sözcük sayısı yönünden anaokuluna giden ve gitmeyen kız ve erkek çocuk grupları arasındaki farklılık önemli bulunmuştur (69). Okul öncesi eğitim

kurumuna giden ve gitmeyen ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin dil düzeylerinin incelediği bir araştırmada okul öncesi eğitime giden çocukların alıcı ve ifade edici dil düzeylerinin, okul öncesi eğitime gitmeyen çocuklardan daha yüksek olduğunu bulmuştur (70). Başka bir çalışmada anaokuluna giden ve gitmeyen erken çocukluk dönemindeki çocukların dil gelişimi ile ilgili becerileri incelenmiş ve okul öncesi eğitimin çocukların dil gelişimi becerilerini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır (71). Ülkemizde yapılan diğer bir araştırmada çocukların dil gelişim düzeylerinin, okula gitmelerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Okul öncesi kuruma giden çocukların dil gelişim düzeylerinin gitmeyen çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür (58). Çalışmamızda da okul öncesi eğitime giden çocuklarda TİGE-II puanlarından sözcük eki puanı, OSU puanı, durum eki puanı ve fiil eki puanı daha yüksek bulunmuştur.

6. SONUÇ

Çalışmamızın sonucunda, çalışmaya katılan çocukların %88,9' unun ekran maruziyeti olduğu görüldü. 0-2 yaş ekran maruziyeti DSÖ ve AAP tarafından önerilmemesine rağmen, erken dönem çocuklukta ekran maruziyetinin yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu durum çocuk sağlığını ve gelişimini olumsuz olarak etkilemektedir. Çalışmamızda ekran maruziyet sıklığının yüksek olmasının yanı sıra günlük ekran kullanım süresinin de %55 oranında 1 saatten fazla olduğu görülmüştür. Ailelerin çocuklarına en çok yemek yedirirken ve işleri olduğunda ekran izletmesi, çocuklarla geçirilecek kaliteli zamanları azaltmakta ve beraberinde birçok problemi de getirmektedir. Artan oranda ekran izlenim süreleri çocukların hareketsiz bir yaşam sürmesine, aileleri ve çevreleriyle iletişimlerinin azalmasına neden olmaktadır. Ekranla karşılıksız bir iletişim halinde olan çocuklarda alıcı dilde daha az problem yaşanırken, çocuğun kendini ifade etmesinde sorunlar ortaya çıkmakta ve dil gelişim sorunları da bununla beraber gelmektedir. Aynı zamanda kendisi ekran izlemese dahi, evde TV'nin izlenmesi, çocukla olan iletişimi azaltmakta ve arka plan medyası adını verdiğimiz bu durum da çocukta dil gelişim problemlerine neden olabilmektedir. Çalışmamızda sosyoekonomik düzeyi ve eğitim seviyesi yüksek olan ailelerde, ekran maruziyetinin daha ileri aylarda başladığı ve ekran kullanım sürelerinin daha kısa olduğu görülmüştür. Bu durum, bu ailelerde büyüyen çocuklarda ekran maruziyetinin dil gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerinin

daha az görülmesini sağlamıştır. Çalışmamızda ekran maruziyeti olup olmama durumu, ekran izlemeye başlangıç yaşına göre çocuklarda dil gelişimi arasında önemli farklılıklar görülmüştür. Ekran izlemeyen çocukların TİGE-II puanlarının, ekran izleyenlerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı zamanda ekran maruziyetine başlangıç yaşı daha küçük olanların, TİGE-II puanları daha düşük bulunmuştur. Okul öncesi eğitime giden çocuklarda puanlama daha yüksek bulunmuştur. Bu durum aynı zamanda, okul öncesi eğitime giden çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin ve sosyoekonomik durumlarının da yüksek olmasının bir sonucu olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak çocuklarda ekran maruziyeti, hızla artmakta ve müdahale edilmesi gereken bir sağlık sorunu haline gelmektedir. Araştırmamızda sadece dil gelişimi üzerine etkilerine bakmış olmamıza rağmen ekran maruziyetinin kısa ve uzun vadeli birçok sağlık problemine yol açabileceği aşıkardır. Aile hekimleri olarak birinci basamakta aileleri bu konuda bilgilendirmek en önemli görevlerimizden biridir.

Araştırmamızın belirli bir alanda ve az sayıda katılımcıyla yapılmış olması kısıtlılıkları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte araştırmamızda kullandığımız TİGE-II' nin uygulanması için 30-40 dakikalık zaman gerekmesi, çalışma için ailelerin cevap vermelerinde isteksizliğe neden olmuştur. Bu da çalışmamızın kısıtlılıklarından biridir. Bizim çalışmamıza benzer çalışmaların daha geniş bir örnekleme yapılması, daha geniş zaman aralığında yapılması ya da daha kısa süren ölçeklerin kullanılması daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

7. KAYNAKÇA

1. Kondolot M., Sertgil N. Mental ve Sosyal Gelişimin Desteklenmesi, İlk Beş Yaşta Çocuk Sağlığı İzlemi Kitabı, 2021:119-128
2. <https://www.unicef.org/turkiye/erken-%C3%A7ocukluk-geli%C5%9Fimi-e-%C3%A7g> [erişim tarihi: 02.08.2022]
3. İnce T., Aydın A. Dil Gelişiminin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi, İlk Beş Yaşta Çocuk Sağlığı İzlemi Kitabı, 2021: 143-160
4. İlarslan N., Ulukol B. Akılcı Medya Kullanımı, İlk Beş Yaşta Çocuk Sağlığı İzlemi Kitabı, 2021: 229-244
5. Victor C. Strasburger, Council on Communications and Media; Media Education. Pediatrics November 2010; 126 (5): 1012–1017. 10.1542/peds.2010-1636
6. Ari Brown, Council on Communications and Media; Media Use by Children Younger Than 2 Years. Pediatrics November 2011; 128 (5): 1040–1045. 10.1542/peds.2011-1753
7. Organization WH. Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. 2019.
8. Victor C. Strasburger, Marjorie J. Hogan, Deborah Ann Mulligan, Nusheen Ameenuddin, Dimitri A. Christakis, Corinn Cross, Daniel B. Fagbuyi, David L. Hill, Alanna Estin Levine, Claire McCarthy, Megan A. Moreno, Wendy Sue Lewis Swanson; Children, Adolescents, and the Media. Pediatrics November 2013; 132 (5): 958–961. 10.1542/peds.2013-2656
9. Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. Klinik Psikiyatri, 3(4), 263-268.
10. Suat, K. O. L. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(21), 1-21.
11. Korkmaz B. Dil ve Beyin: Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozuklukları. Yüce Yayın; 2005.
12. Koyuncu, Z. (2019). Konuşma ve Dile Özgü Nörogelişimsel Bozukluklar. İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Tıp Dergisi (IKSST), 11(Supp: 1), 40-46.
13. Nahit Motavallı Ercan ESM. Nörogelişimsel Bozukluklar. Mukaddes NM, Ercan ES, editors. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 2018.
14. Sunderajan T, Kanhere S V. Speech and language delay in children: Prevalence and risk factors. J Fam Med Prim Care. 2019;8(5):1642. https://doi.org/10.4103/jfmpc.jfmpc_162_19
15. Dağabakan F, Dağabakan D. (2007). Dil ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları.
16. Dilbaz, M. (2020). Gelişimsel dil bozukluğu riski olan çocukların sosyal-duygusal ve dil gelişimleri arasındaki ilişkinin normal dil gelişimi gösteren akranları ile karşılaştırılması.
17. Türk Dil Kurumu. 2001. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=medya> [erişim tarihi: 11.09.2022].
18. İspir B, Birsan H, Binark FM, Özata FZ, Bayraktutan G, Öztürk MC, et al. Dijital iletişim ve yeni medya. Eskişehir: Web-Ofset. 2013.
19. Briggs A, Burke P. Medyanın toplumsal tarihi. İstanbul, İzdüşüm Yayınları. 2004;400.
20. Arslan A. Medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri. Journal of Human Sciences. 2004;1(1):1-12.

21. Sevcikova A. Two sides of the same coin: communication technology, media use, and our kids' health. *Int J Public Health*. 2015;60(2):129-30.
22. Yazgan AD, Binark, M. ve Bek, MG (2007). Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar. İstanbul: Kalkedon Yayınları. İlköğretim Online. 2010;9(1):3-5.
23. Plowman L, McPake J, Stephen C. The technologisation of childhood? Young children and technology in the home. *Children & Society*. 2010;24(1):63-74.
24. Hill D, Ameenuddin N, Reid-Chassiakos Y, Cross C, Radesky J, Hutchinson J, et al. Media and Young Minds. *Pediatrics*. 2016;138.
25. Gündoğdu, Z., Seytepe, Ö., PELİT, B. M., Doğru, H., Güner, B., ARIKIZ, E., ... & Ebru, K. A. Y. A. (2016). Okul öncesi çocuklarda medya kullanımı. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 6-10.
26. RTÜK, Türkiye’de çocukların medya kullanma alışkanlıkları araştırması, 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, 1. Baskı, 2013.
27. Radesky JS, Schumacher J, Zuckerman B. Mobile and Interactive Media Use by Young Children: The Good, the Bad, and the Unknown. *Pediatrics*. 2015;135(1):1-3.
28. Çiçek A. 0-6 yaş grubu çocuklarda dil gelişimi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2002, 4.1: 115-124.
29. Çakır T. Çocukta Dil Gelişimi ve Kuramsal Yaklaşımlar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013, 7: 110-134.
30. Kayıran S., Atilla Şahin S., Cure S. Pediatri Perspektifinden Çocuklarda Konuşma ve Dil Gecikmesine Yaklaşım. *Marmara Medical Journal*. 2015; 25(1): 1-4.
31. Feldman HM, Dale PS, Campbell TF, Colborn DK, Kurs-Lasky M, Rockette HE, Paradise JL. Concurrent and predictive validity of parent reports of child language at ages 2 and 3 years. *Child Dev*. 2005 Jul-Aug;76(4):856-68.
32. Zubrick SR, Taylor CL, Rice ML, Slegers DW. Late language emergence at 24 months: an epidemiological study of prevalence, predictors, and covariates. *J Speech Lang Hear Res*. 2007 Dec;50(6):1562-92.
33. Generation M2: Media in the lives of 8- to- 18- year- olds. A Kaiser Family Foundation Study. 2010.
34. Lipnowski S, LeBlanc CMA. Healthy active living: Physical activity guidelines for children and adolescents S; Canadian Paediatric Society Healthy Active Living and Sports Medicine Committee Abridged version: *Paediatr Child Health*. 2012;17(4):209-10
35. Electromagnetic fields and public health: mobile phones. (<https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/electromagnetic-fields-and-public-health-mobile-phones>) [Erişim tarihi: 21.09.2022].
36. Yıldız H, Öztora S, Dağdeviren HN. Anaokulu çocuklarının teknolojik alet kullanımı, ebeveynlerinin tutum ve davranışları. *Türk Aile Hek Derg*. 2022;26(3):108-115.
37. Karaburun İ.E. (2021). İki Yaşından Küçük Çocuklarda Ekran Maruziyeti Buna Etki Eden Bazı Ailesel Faktörler Ve Anne Beck Depresyon Ölçeği İle Olan İlişkisi.
38. Keskindemirci, G. (2020). Dil Gelişimi Gecikmiş Olan Çocuklarda Ekran Maruziyeti: Ön Çalışma Sonuçları. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 82(4), 29-30.

39. Yengil E., Güner P. D., Topakkaya Ö. K. Okul Öncesi Çocuklarda ve Ebeveynlerinde Teknolojik Cihaz Kullanımı. *The Medical Journal of Mustafa Kemal University*. 2019; 14-19.
40. Rideout, V. J., Vandewater, E. A., & Wartella, E. A. (2003). Zero to six: Electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers. California, CA: Henry J Kaiser Family Foundation.
41. Rideout, V., Saphir, M., Tsang, V., & Bozdech, B. (2011). Zero to eight children's media use in America. San Francisco, CA: Common Sense Media.
42. Chandra M, Jalaludin B, Woolfenden S, Descallar J, Nicholls L, Dissanayake C, et al. Screen time of infants in Sydney, Australia: a birth cohort study. *BMJ open*. 2016;6(10): e012342.
43. Goh SN, Teh LH, Tay WR, Anantharaman S, van Dam RM, Tan CS, et al. Sociodemographic, home environment and parental influences on total and device-specific screen viewing in children aged 2 years and below: an observational study. *BMJ open*. 2016;6(1): e009113.
44. Lin L-Y, Cherng R-J, Chen Y-J, Chen Y-J, Yang H-M. Effects of television exposure on developmental skills among young children. *Infant behavior and development*. 2015; 38:20-6.
45. Wu CST, Fowler C, Lam WYY, Wong HT, Wong CHM, Loke AY. Parenting approaches and digital technology use of preschool age children in a Chinese community. *Italian journal of pediatrics*. 2014;40(1):44.
46. Kourlaba G, Kondaki K, Liarigkovinos T, Manios Y. Factors associated with television viewing time in toddlers and preschoolers in Greece: the GENESIS study. *Journal of public health*. 2009;31(2):222-30.
47. Hesketh K, Ball K, Crawford D, Campbell K, Salmon J. Mediators of the relationship between maternal education and children's TV viewing. *American journal of preventive medicine*. 2007;33(1):41-7.
48. Çelik E. 4-6 Yaş Çocuklarda Ekran Kullanımının, Ebeveyn Ekran Kullanımı ve Aile İşlevleri ile İlişkisi. Çukurova Üniversitesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı. 2017;1-84.
49. Akyürek S. Çocuklarda İletişim Araçları Bağımlılığı Anket Çalışması Teknik Raporu. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara. 2011;1-89.
50. Aksu- Koç A, Küntay A, Acarlar F. Türkçe 'de Erken Sözcük ve Dilbilgisi Gelişimini Ölçme ve Değerlendirme Çalışması: Türkçe İletişim Gelişimi Envanterleri: TİGE-I ve TİGE-II, TÜBİTAK 107KO58 Projesi Sonuç Raporu. 2011.
51. Fenson L, Dale P, Reznick J, Bates E, Thal D, Pethick S. Technical manual for the MacArthur Communicative Development Inventory. San Diego, CA: San Diego State University. Developmental Psychology Laboratory 1993.
52. Işıkoğlu Erdoğan, N. & Şimşek, Z. C. (2022). Ebeveyn-Çocuk Birlikte Okuma Alışkanlıkları, Etkinlikleri ve Sosyoekonomik Faktörlerin Dil Gelişimine Olan Etkileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 51 (233), 177-189.
53. Erdoğan, Y. S., Bekir, A. H. Ş. & Aras, A. E. (2005). Alt Sosyoekonomik Bölgelerde Ana Sınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubundaki Çocukların Dil Gelişim Düzeylerine Bazı Faktörlerin Etkisinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (1), 231-246.
54. Uladı, G., Eryılmaz, D., Geyik, M. & Öztürk, M. (2019). 36-72 Aylık Çocukların Dil Gelişim Özelliklerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 265-277.

55. Koçak, N., Ergin, B. & Yalçın, H. (2014). 60-72 Aylık Çocukların Türkçe Dil Kullanımı Düzeyleri ve Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014 (4), 100-106.
56. Zimmerman FJ, Christakis DA, Meltzoff AN. Television and DVD/video viewing in children younger than 2 years. Archives of pediatrics & adolescent medicine. 2007;161(5):473-9.
57. Schmidt ME, Rich M, Rifas-Shiman SL, Oken E, Taveras EM. Television viewing in infancy and child cognition at 3 years of age in a US cohort. Pediatrics. 2009;123(3): e370-e5.
58. Özkılıç Kabul, N. D. (2019). Üç yaş çocuklarda teknolojik alet kullanımının sosyal beceri, oyun becerisi ve dil gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi.
59. Davaslıgil Ü. (1985). Farklı sosyoekonomik ve kültürel çevreden gelen birinci sınıf çocuklarının dil gelişimde okulun etkisi. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
60. Temel F. (2000). Erken çocukluk döneminde dil gelişimi: sosyoekonomik düzey ve cinsiyet ilişkisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(2), 39-53.
61. Johnston, R.P. (1977). Social Class And Grammatical Development. A Comparison of The Speech of Five Years Olds From Middle And Working Class Backgrounds. Language and Speech, 20(4), 317–324.
62. Loprinzi PD, Davis RE. Secular trends in parent-reported television viewing among children in the United States, 2001-2012. Child Care Health Dev. 2016;42(2):288–291.
63. Chonchaiya, W., & Pruksananonda, C. (2008). Television viewing associates with delayed language development. Acta Paediatrica, 97(7), 977–982.
64. Nelson, K. (1973). Structure and strategy in learning to talk. Monographs of the Society for Research in Child Development, 38(1-2, Serial No. 149).
65. Linebarger, D. L., & Walker, D. (2005). Infants' and toddlers' television viewing and language outcomes. American Behavioral Scientist, 48, 624-645.
66. Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., & Meltzoff, A. N. (2007). Associations between Media Viewing and Language Development in Children Under Age 2 Years. The Journal of Pediatrics, 151(4), 364–368.
67. Dennison BA, Erb TA, Jenkins PL. Television viewing and television in bedroom associated with overweight risk among low-income preschool children. Pediatrics. 2002; 109:1028-1035.
68. Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I., Font, M., Harrington, A., Taromino, C., ... Rodriguez, C. (2013). Association of Screen Time Use and Language Development in Hispanic Toddlers. Clinical Pediatrics, 52(9), 857–865.
69. Bal S. (1988). “Kütahya İl Merkezinde Anaokuluna Giden ve Gitmeyen 4-6 Yaş Arasındaki Çocukların Kullandıkları İfadelerin Sözdizimi Yönünden İncelenmesi.” Doktora Tezi (Basılmamış). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
70. Öztürk H. (1995) “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Giden ve Gitmeyen İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyleri” Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
71. Seçilmiş S. (1996) “Anaokuluna Giden ve Gitmeyen Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Dil Gelişimi ile İlgili Becerilerin İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

72. Hall E, Lamb ME, Perlmuter M (1986) Child Psychology Today. 2. Baskı, New York, Random House.
73. Behrman RE, Vaugan VC (1987) Developmental Pediatrics Nelson Textbook of Pediatrics. 2. Bölüm, 13. Baskı, USA, WB Saunders Company, s. 6-35.
74. Miller JF, Chapman RS, Branston MB ve ark. (1980) Language comprehension in sensorimotor stages V and VI. J Speech Hear Res, 23: 284-311.
75. Smolak L (1982) Cognitive precursors of receptive vs. expressive language. J Child Lang, 9: 13-22.
76. Başal, H. A., (2004). Nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

